

ZPORR

Zintegrowany Program
Operacyjny
Rozwoju Regionalnego

MIEJSKI PROGRAM REWITALIZACJI DLA CZĘSTOCHOWY

OPRACOWANIE MIEJSKIEGO PROGRAMU REWITALIZACJI:

Zespół pod przewodnictwem
Prezydenta Miasta Częstochowa
Tadeusza Wrony

Zespół Zadaniowy do spraw Rewitalizacji

przewodnictwo: Halina Rozpondek Zastępca Prezydenta Miasta
oraz

Jadwiga Wawszczyk - Naczelnik Wydziału Administracji Architektoniczno-Budowlanej,
Elżbieta Grzelak - Naczelnik Wydziału Planowania Przestrzennego.

w składzie:

Wanda Kukla - Skarbnik Miasta,
Dorota Chudowska - Kierownik Referatu w Wydziale Administracji Architektoniczno – Budowlanej,
Aneta Garkowienko–Hartwich - Inspektor w Wydziale Administracji Architektoniczno – Budowlanej,
Maciej Piwowarczyk - Kierownik Referatu w Wydziale Strategii i Integracji Europejskiej,
Ewa Krotosz - Kierownik Referatu w Wydziale Strategii i Integracji Europejskiej,
Małgorzata Pietrasz - Zastępca Naczelnika Wydziału Planowania Przestrzennego,
Mieczysław Stasik - Zastępca Naczelnika w Wydziale Geodezji i Gospodarki Nieruchomościami,
Teresa Kaczor - Naczelnik Wydziału Komunikacji Społecznej,
Sławomir Jończyk - Kierownik Referatu w Wydziale Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa,
Ireneusz Kozera - Naczelnik Wydziału Kultury i Sztuki,
Małgorzata Górską - Zastępca Naczelnika Wydziału Edukacji i Sportu,
Jadwiga Ogrodniczak - Główny Specjalista w Wydziale Inwestycji i Zamówień Publicznych,
Halina Szczerba - Naczelnik Wydziału Komunalnego,
Bożena Herbuś - Inżynier Miejski,
Kazimierz Augustyn - Dyrektor Miejskiego Zarządu Dróg,
Zbigniew Muchalski - Dyrektor d/s technicznych Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej TBS
w Częstochowie Sp z o.o.,
Barbara Muchalska - Dyrektor Miejskiego Ośrodka Wspierania Przedsiębiorczości,
Natasza Jadczyk - Inspektor w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Częstochowie,
Dorota Gazda - Kierownik Działu Aktywnych Form Przeciwdziałania Bezrobociu
w Powiatowym Urzędzie Pracy,
Stanisław Czyż - Naczelnik Oddziału Ochrony Porządku Publicznego Straży Miejskiej.

Współpraca:

Małgorzata Baran - Naczelnik Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych
Elżbieta Szczówka - Zastępca Naczelnika Wydziału Zdrowia
Jolanta Zaborowska - Naczelnik Wydziału Inwestycji i Zamówień Publicznych
Paweł Ruksza - Pełnomocnik Prezydenta Miasta Częstochowy d/s Organizacji Pozarządowych
Jarosław Kapsa - Wydział Organizacyjny – Biuro Prasowe
Elżbieta Różycka - Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej

Komisja Doradcza ds. Miejskiego Programu Rewitalizacji - składająca się z przedstawicieli Rady Miasta

Radny Stanisław Całus
Radny Krzysztof Matyjaszczyk
Radny Henryk Pińis
Radny Sławomir Świerczyński

Przedstawiciele Rad dzielnic:

Waldemar Klimasiński - Rada Dzielnicy Gnaszyn-Kawodrza
Michał Konopka - Rada Dzielnicy Raków
Andrzej Kwapisz - Rada dzielnicy Śródmieście
Małgorzata Majer - Rada Dzielnicy Stare Miasto
Zygmunt Marcinkowski - Rada dzielnicy Pojasnogórska
Tomasz Michałowski - Rada Dzielnicy Lisiniec
Halina Pożarlik - Rada Dzielnicy Trzech Wieszców
Iwona Sternowska-Janikowska - Rada Dzielnicy Częstochówka-Parkitka
Teresa Turska - Rada Dzielnicy Zawodzie Dąbie
Anna Zajączkowska - Rada Dzielnicy Ostatni Grosz

Koordynator prac:

Biuro Rozwoju Regionu w Katowicach:
Iwona Batkowska
Rafał Miarecki

Jednostki i organizacje uczestniczące w pracach nad programem:

Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.,
Akademia im. Jana Długosza,
Business Centre Club,
Caritas Archidiecezji Częstochowskiej,
Centrum Informacji Zawodowej - Specjalistyczna Poradnia Psychologiczna,
Częstochowska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości,
Częstochowska Izba Rzemiosła,
Częstochowska Organizacja Pracodawców,
Częstochowski Związek TKKF,
Enion S.A. - Oddział w Częstochowie - Zakład Energetyczny Częstochowa,
Filharmonia Częstochowska,
Miejska Biblioteka Publiczna,
Miejska Galeria Sztuki,
Fundusz Mikro,
Klasztor Jasnogórski,
Klasztor Św. Barbary,
Komenda Miejska Policji w Częstochowie,
Kuria Metropolitalna,
Lokalne Zrzeszenie Właścicieli Nieruchomości,
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie,
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji,
Miejski Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości,
Muzeum Częstochowskie,
Naczelna Organizacja Techniczna - Komisja do spraw Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego,
Ośrodek Promocji Kultury Gaude Mater,
Pełnomocnik Prezydenta do spraw Organizacji Pozarządowych,
Pełnomocnik Prezydenta Miasta ds. Osób Niepełnosprawnych,
Politechnika Częstochowska,
Powiatowy Urząd Pracy,
Przedsiębiorstwo Energetyczne Systemy Ciepłownicze,
PTTK – Oddział Miejski w Częstochowie im. Wł. Biegańskiego,
Rada Gospodarcza przy Prezydencie Miasta Częstochowy,
Regionalna Izba Przemysłowo Handlowa w Częstochowie,
Robotnicza Spółdzielnia Mieszkaniowa „Hutnik”,
Spółdzielnia Mieszkaniowa „Metalurg”,
Stowarzyszenie Aleje,
Stowarzyszenie Architektów Polskich - Delegatura w Częstochowie,
Śródmiejska Spółdzielnia Mieszkaniowa,
Teatr im. A. Mickiewicza,
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach Delegatura w Częstochowie,
Zarząd Miejski Szkolnego Związku Sportowego.

Spis treści

WPROWADZENIE.....	5
I. CHARAKTERYSTYKA AKTUALNEJ SYTUACJI W MIEŚCIE.....	8
1. GOSPODARKA	10
1.1 GŁÓWNI PRACODAWCY.....	10
1.2 STRUKTURA GOSPODARKI MIASTA.....	12
1.3 GOSPODARKA MIASTA - TENDENCJE ZMIAN.....	13
1.4 BEZROBOCIE.....	17
1.5 KATOWICKA SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA.....	19
1.6 IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW.....	20
2. SFERA SPOŁECZNA.....	21
2.1 STRUKTURA SPOŁECZNA I DEMOGRAFICZNA.....	21
2.2 STAN I ZRÓŻNICOWANIE ŹRÓDEŁ DOCHODÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH.....	24
2.3 STAN BEZPIECZEŃSTWA NA TERENIE MIASTA.....	25
2.4 OKREŚLENIE GRUP SPOŁECZNYCH WYMAGAJĄCYCH WSPARCIA W RAMACH PROGRAMU REWITALIZACJI.....	26
2.5 POMOC SPOŁECZNA, OPIEKA SOCJALNA.....	33
2.6 STRUKTURA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH.....	34
2.7 IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW.....	36
3. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE.....	38
3.1 STRUKTURA UŻYTKOWANIA TERENU	38
3.2 PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	38
3.3 ZASOBY MIESZKANIOWE	39
3.4 UKŁAD KOMUNIKACYJNY.....	42
3.5 DZIEDZICTWO KULTUROWE I OCHRONA ZABYTKÓW.....	43
3.6 UWARUNKOWANIA OCHRONY ŚRODOWISKA.....	45
3.6 WŁASNOŚĆ GRUNTÓW I BUDYNKÓW.....	46
3.7 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	47
3.8 IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW.....	48
4. PODSUMOWANIE. WSKAZANIE TERENÓW WYMAGAJĄCYCH REWITALIZACJI.....	51
II. POWIĄZANIE ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI DOTYCZĄCYMI ROZWOJU MIASTA I REGIONU.....	52
1. STRATEGICZNE DOKUMENTY DOTYCZĄCE ROZWOJU PRZESTRZENNEGO, SPOŁECZNEGO I GOSPODARCZEGO MIASTA.....	52
2. STRATEGICZNE DOKUMENTY DOTYCZĄCE ROZWOJU PRZESTRZENNEGO, SPOŁECZNEGO I GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA.....	59
III. ZAŁOŻENIA PROGRAMU REWITALIZACJI.....	64
1. CELE PROGRAMU.....	64
2. ZASIĘG TERYTORIALNY REWITALIZOWANYCH OBSZARÓW.....	65
3. PODZIAŁ NA PODOKRESY PROGRAMOWANIA.	68
4. PODZIAŁ NA PROJEKTY I ZADANIA INWESTYCYJNE. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ.....	69
GRUPA DZIAŁAŃ A: REGENERACJA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH.....	69

GRUPA DZIAŁAŃ B: POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA I ZAPOBIEGANIE PRZESTĘPCZOŚCI	75
GRUPA DZIAŁAŃ C: REWALORYZACJA ZABYTKÓW	76
GRUPA DZIAŁAŃ D: WZMOCNIENIE STRUKTURY GOSPODARCZEJ W OBSZARACH REWITALIZACJI MIEJSKIEJ	79
GRUPA DZIAŁAŃ E: WZBOGACENIE OFERTY KULTURALNEJ I ROZRYWKOWEJ.....	80
GRUPA DZIAŁAŃ F: WSPARCIE AKTYWNOŚCI I INTEGRACJI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI.....	81
GRUPA DZIAŁAŃ G: PROFILAKTYKA I PROMOCJA ZDROWIA, ZWALCZANIE CHOROÓB	86
GRUPA DZIAŁAŃ H: REWALORYZACJA I ROZBUDOWA SYSTEMU PARKÓW ORAZ TERENÓW SPORTOWO-REKREACYJNYCH.....	87
GRUPA DZIAŁAŃ I: PORZĄDKOWANIE STAREJ TKANKI URBANISTYCZNEJ.....	89
GRUPA DZIAŁAŃ J: PONOWNE ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW I OBIEKTÓW POPRZEMYSŁOWYCH.....	89
GRUPA DZIAŁAŃ K: POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA RUCHU PIESZEGO I USPRAWNIENIE RUCHU KOŁOWEGO W REWITALIZOWANYCH OBSZARACH MIEJSKICH	91
GRUPA DZIAŁAŃ L: MODERNIZACJA I ROZBUDOWA INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.....	94
GRUPA DZIAŁAŃ M: INSTRUMENTY PLANISTYCZNE.....	96
5. DZIAŁANIA KOMPLEMENTARNE W SFERZE GOSPODARCZEJ.....	97
6. DZIAŁANIA KOMPLEMENTARNE W SFERZE SPOŁECZNEJ.....	106
IV. PLAN DZIAŁAŃ PRZESTRZENNYCH NA LATA 2005-2006.....	121
V. PLAN FINANSOWY REWITALIZACJI NA LATA 2005-2006.....	123
VI. SYSTEM WDRAŻANIA	125
VII. SYSTEM MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ.....	126

Spis tabel

Tab. 1 Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor publiczny.....	10
Tab. 2 Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor prywatny.....	11
Tab. 3 Pracujący w wieku 15 lat i więcej wg statusu zatrudnienia i grup zawodów w 2002r..	11
Tab. 4 Podmioty gospodarki narodowej w Częstochowie wg branż (wg rejestru REGON).....	12
Tab. 5 Struktura zatrudnienia w Częstochowie w 2003 r. *).....	13
Tab. 6 Zmiany liczby pracujących w Częstochowie w głównych sektorach gospodarki.....	13
Tab. 7 Zmiany struktury gospodarczej miasta w latach 1973 - 2001.....	14
Tab. 8 Liczba podmiotów gospodarki narodowej w Częstochowie latach 1996-2003.....	15
Tab. 9 Struktura podmiotów gospodarki narodowej w Częstochowie i w woj. śląskim w latach 1996-2003.....	15
Tab. 10 Liczba kont i ubezpieczonych w ZUS z obszaru Gminy Miasta Częstochowa.....	16
Tab. 11 Podstawowe dane o bezrobociu w Częstochowie w latach 2001-2004.....	18
Tab. 12 Bezrobotni w Częstochowie wg płci w latach 1991-2004.....	18
Tab. 13 Struktura bezrobotnych wg stażu pracy, grudzień 2004 r.	19
Tab. 14 Struktura bezrobotnych wg wykształcenia, grudzień 2004 r.	19
Tab. 15 Prognoza liczby ludności w Częstochowie na tle woj. Śląskiego.....	21
Tab. 16 Struktura wieku mieszkańców według dzielnic.....	22
Tab. 17 Struktura wykształcenia mieszkańców Częstochowy na tle woj. śląskiego i Katowic	23

Tab. 18 Gospodarstwa domowe wg źródeł utrzymania w Częstochowie.....	24
Tab. 19 Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w woj. śląskim.....	25
Tab. 20 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł.....	25
Tab. 21 Główne dysfunkcje klientów pomocy społecznej w Częstochowie odnotowane w kartotece klientów MOPS w roku 2000 i 2004.....	27
Tab. 22 Bezrobotni w Częstochowie wg prawa do zasiłku w latach 1991-2004.....	27
Tab. 23 Czas pozostawania bez pracy.....	28
Tab. 24 Bezrobotni w Częstochowie wg wieku, grudzień 2004 r.	28
Tab. 25 Niepełnosprawni w Częstochowie wg ekonomicznych grup wieku	29
Tab. 26 Niepełnosprawni w Częstochowie wg ekonomicznych grup wieku	30
Tab. 27 Pacjenci Izby Wytrzeźwień w latach 2001 - 2004.....	32
Tab. 28 Pacjenci Ośrodka Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia w r. 2004.....	32
Tab. 29 Osoby używające narkotyki zarejestrowane w Poradni Profilaktyki i Terapii Uzależnień MONAR w roku 2003.....	33
Tab. 30 Liczba i kwota przyznanych dotacji dla organizacji pozarządowych w 2004 r.	35
Tab. 31 Główne ulice zamieszkiwane w 2000 roku przez osoby i środowiska w sytuacji problemowej i kryzysowej w Częstochowie.....	36
Tab. 32 Struktura użytkowania gruntów w Częstochowie.....	38
Tab. 33 Mieszkania według stanu wykorzystania i własności	39
Tab. 34 Stan wyposażenia mieszkań zamieszkałych w media	40
Tab. 35 Tereny wpisane do rejestru zabytków.....	43
Tab. 36 Struktura władania gruntami (stan na 2003 r.).....	46
Tab. 37 Programy ujęte w WPI, dotyczące działań podejmowanych w ramach rewitalizacji. .	53
Tab. 38 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne	74
Tab. 39 Działania inwestycyjne planowane przez partnerów w sferze społecznej i gospodarczej w latach 2005-2006.....	74
Tab. 40 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	77
Tab. 41 Działania inwestycyjne planowane przez partnerów w sferze społecznej i gospodarczej w latach 2005-2006.....	78
Tab. 42 Działania inwestycyjne planowane przez partnerów w sferze społecznej i gospodarczej w latach 2005 - 2006	80
Tab. 43 działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	81
Tab. 44 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	84
Tab. 45 Działania inwestycyjne planowane przez partnerów w sferze społecznej i gospodarczej w latach 2005-2006.....	84
Tab. 46 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	87
Tab. 47 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	88
Tab. 48 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	91
Tab. 49 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne	93
Tab. 50 Działania inwestycyjne planowane w latach 2005-2006 przez Gminę Miasto Częstochowa oraz samorządowe jednostki organizacyjne.....	95
Tab. 51 Działania inwestycyjne planowane przez partnerów w sferze społecznej i gospodarczej w latach 2005-2006.....	95
Tab. 52 Plan działań przestrzennych. Działania, których realizacja planowana jest z wykorzystaniem funduszy ZPORR Działanie 3.3. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne.....	121
Tab. 53 Plan działań przestrzennych. Działania komplementarne.....	121

Tab. 54 Plan działań finansowych. Działania, których realizacja planowana jest z wykorzystaniem funduszy ZPORR Działanie 3.3. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe.....	123
Tab. 55 Plan działań finansowych. Działania komplementarne.....	124

WPROWADZENIE

Częstochowa jest miastem dziedzictwa kulturowego i narodowego. Jest znana na całym świecie dzięki obecności w klasztorze Ojców Paulinów na Jasnej Górze obrazu Matki Bożej - ikony Czarnej Madonny. Sanktuarium Jasnogórskie jest celem licznych pielgrzymek - odwiedza je corocznie około 4 milionów pielgrzymów z całego świata.

Częstochowa, której historia sięga XIII wieku, wpisała się na stałe w dzieje narodu polskiego. Miały tu miejsce ważne wydarzenia historyczne, nierozzerwalnie związane z obecnością w mieście klasztoru Jasnogórskiego, który pełnił również rolę twierdzy obronnej. Do najważniejszych z nich należy obrona Częstochowy przed wojskami szwedzkimi w 1655 roku, po której miasto stało się symbolem o wymowie narodowo-państwowej i głównym miejscem kultu religijnego w Polsce.

Częstochowa od najdawniejszych lat była ważnym ośrodkiem gospodarczym. Jej położenie na szlaku handlowym oraz obecność klasztoru przyczyniły się znacznie do rozwoju miasta. Przebiegająca przez Częstochowę Kolej Warszawsko - Wiedeńska przyczyniła się do rozwój przemysłu. Powstały fabryki włókiennicze, huta, rozwinął się przemysł galanteryjny i chemiczny. Cenione były wyroby częstochowskiego rzemiosła, które bazując na wcześniejszych tradycjach, wytwarzało wyroby z metali szlachetnych, szkła i ceramiki. Częstochowę nazywano „Polską Norymbergą” ze względu na rozwój zabawkarstwa, pamiątkarstwa i przemysłu galanteryjnego. Częstochowa pod względem wielkości była czwartym miastem Królestwa Polskiego. Jej znaczenie podkreśliła wielka Wystawa Rolniczo-Przemysłowa zorganizowana w 1909 roku. Spełniła wówczas rolę narodowej manifestacji polskiej kultury i potencjału techniczno-produkcyjnego. W 1925 roku utworzono Diecezję Częstochowską, a od 1933 roku Częstochowa stała się starostwem grodzkim, w latach 1975-1999 Częstochowa pełniła funkcję stolicy województwa. Miasto umacniało swoje dziedzictwo. Powstawały instytucje kulturalne, takie jak: Muzeum, biblioteki, teatr, kina, i instytucje oświatowe, rozwijała się lokalna prasa.

O bogatej przeszłości miasta świadczą liczne zabytki. Wśród nich pierwsze miejsce zajmuje Zespół Klasztorny oo. Paulinów na Jasnej Górze. Cennymi obiektami są również: kościół św. Zygmunta – będący najstarszym kościołem w mieście, kościół św. Jakuba, zespół poklasztorny św. Andrzeja i Barbary, neogotycka katedra pw. św. Rodziny, neogotycki kościół ewangelicki pw. Wniebowzięcia Pańskiego, secesyjnie zdobiony kościół imienia Maryi Panny, parki podjasnogórskie, urbanistyczny układ Alei NMP z jej zabudową, Ratusz, a także budynek Poczty Polskiej.

Współczesna Częstochowa jest miastem akademickim: funkcjonuje tutaj dziewięć wyższych uczelni i ponad 40 tysięcy studentów. Miasto jest dużym ośrodkiem gospodarczym z szeroko rozbudowaną infrastrukturą i znacznym zapleczem społeczno-ekonomicznym. Jest miastem kultury, czerpiącej z bogatej tradycji i historii.

Misją Częstochowy określoną w Strategii Rozwoju Miasta jest:

Osiągnięcie trwałego, akceptowanego społecznie rozwoju przy optymalnym wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i talentów ludzi, zasobów kapitałowych i przyrodniczych oraz potencjału gospodarczego miasta.

MIASTO Z JASNĄ GÓRĄ - budzące nadzieję i inspirujące do działania - sprzyjające harmonijnemu i wszechstronnemu rozwojowi jego mieszkańców oraz przybywających tu od stuleci pielgrzymów, którzy „stąd czerpią moc, by bronić przekazywanych z pokolenia na pokolenie wartości duchowych i patriotycznych”.

Rozwój miasta winien być realizowany poprzez m.in. pielęgnowanie lokalnych wartości kulturowych, obyczajowych, tradycji z zachowaniem wartości środowiska kulturowego dla potrzeb przyszłych pokoleń.

W myśl powyższych deklaracji – podejmowane są działania mające na celu zachowanie i pielęgnowanie bogatego dziedzictwa kulturowego miasta.

W latach 90-tych w Częstochowie - podobnie jak w całym kraju, nastąpił proces głębokiej restrukturyzacji gospodarki. Jego rezultatem była likwidacja wielu starych zakładów przemysłowych (szczególnie przemysłu lekkiego) i ograniczenie zatrudnienia w innych przedsiębiorstwach, które dotychczas tworzyły bazę ekonomiczną miasta. Jednocześnie nastąpiło załamanie spółdzielczego budownictwa mieszkaniowego i w konsekwencji - sektora budowlanego, który był drugim z filarów gospodarki miasta.

Wkrótce wielu pracowników zwolnionych z przedsiębiorstw państwowych znalazło zatrudnienie w się sektorze małych i średnich przedsiębiorstw prywatnych, dynamicznie rozwijającym się dzięki bogatym tradycjom lokalnego rzemiosła oraz w usługach rynkowych i handlu. Jednakże przekształcenia ustrojowe pozostawiły trwałe uszczerbek w bazie ekonomicznej miasta, czego wyrazem jest utrzymujące bezrobocie oraz pogarszająca się sytuacja materialna i społeczna coraz szerszej części społeczeństwa.

Postępujące od kilkunastu lat zjawisko ubożenia niektórych grup mieszkańców, zwłaszcza rodzin dotkniętych bezrobociem oraz osób starych powoduje narastanie zjawisk kryzysowych w rodzinach i patologii społecznych; przejawia się wzrostem zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz degradacją przestrzeni miejskiej - zahamowaniem rozwoju usług, niszczeniem budynków mieszkalnych, dewastacją mienia publicznego.

Wymienione zjawiska szczególnie widoczne są w śródmieściu, zwłaszcza jego najstarszej części, gdzie koncentruje się większość najstarszych i najbardziej zdekapitalizowanych zasobów mieszkaniowych.

Aby powstrzymać te procesy i na nowo włączyć podlegające degradacji dzielnice w proces rozwoju miasta, podjęto prace nad Miejskim Programem Rewitalizacji.

Rewitalizacja jest to zespół działań w sferze gospodarczej społecznej i przestrzennej prowadzącej do ożywienia i aktywizacji zdegradowanego terenu.

Rewitalizacja polega na wdrażaniu na danym obszarze problemowym kompleksowego pakietu programów i projektów w celu wyeliminowania problemów występujących w różnych dziedzinach gospodarki miejskiej i stworzenia w ten sposób sprzyjających warunków dla nowych inwestycji i modernizacji tkanki miejskiej.

Celem rewitalizacji jest poprawa wszystkich aspektów życia mieszkańców miast, poprzez rewaloryzację stanu środowiska zamieszkania oraz wsparcie rozwoju gospodarczego i społecznego.

Powiązanie spraw społecznych, gospodarczych i technicznych w procesach rewitalizacji to istota zagadnienia. Rewitalizacja obejmuje działania wszystkich dziedzin życia miasta prowadzące do jednego celu jakim jest rozwój poprzez wzrost gospodarczy, stopniową likwidację problemów społecznych oraz rozwiązanie zagadnień przestrzennych.

Miejski Program Rewitalizacji dla Częstochowy (MPR) jest dokumentem wynikającym z wymogów Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Program wpisuje się w priorytet 3. Rozwój Lokalny, Działanie 3.3. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojkowe.

Zgodnie z Uzupełnieniem Programu ZPORR, inwestycje wdrażane w ramach poddziałania 3.3.1 – dotyczącego rewitalizacji terenów miejskich oraz 3.3.2 – dotyczącego rewitalizacji terenów przemysłowych, muszą wynikać z Lokalnych Programów Rewitalizacji. Miejski Program Rewitalizacji dla Częstochowy jest w rozumieniu dokumentów ZPORR Lokalnym Programem Rewitalizacji.

Program niniejszy powstał z uwzględnieniem powstającego programu **„Pielgrzymowanie Na Jasną Górę”**, który jest propozycją jednego z przedsięwzięć programu operacyjnego Narodowego Planu Rozwoju i Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego. MPR zawiera większość działań inwestycyjnych dotyczących otoczenia Klasztoru Jasnogórskiego proponowanych do ujęcia w programie „Pielgrzymowanie Na Jasną Górę”. Część działań w sferze gospodarczej ujętych w MPR jest ukierunkowanych na osiągnięcie celu – stworzenia produktu turystycznego związanego z pielgrzymowaniem, który jest również celem programu „Pielgrzymowanie na Jasną Górę”.

Komplementarność tych dwóch programów zapewnia, że realizacja działań określonych w Miejskim Programie Rewitalizacji dla Częstochowy będzie przyczyniać się do rozwoju narodowego produktu turystycznego związanego z pielgrzymowaniem.

Miejski Program Rewitalizacji dla Częstochowy powstał przy współdziałaniu radnych Rady Miasta Częstochowa, przedstawicieli Rad Dzielnic, partnerów społecznych i gospodarczych oraz indywidualnych osób. Udział i zaangażowanie tych jednostek i osób w czasie spotkań jak i badania ankietowego pozwoliło na dokonanie trafnej diagnozy problemów (dane statystyczne udostępniane przez GUS nie pozwalają na przeprowadzenie tak dokładnej i wiarygodnej analizy). Owocem tej współpracy było również sformułowanie działań i projektów proponowanych do programu rewitalizacji.

I. CHARAKTERYSTYKA AKTUALNEJ SYTUACJI W MIEŚCIE

Częstochowa jest ośrodkiem miejskim o znaczeniu krajowym - miastem ośrodkowym dla subregionu częstochowskiego.

Miasto liczy 250 tys. mieszkańców i jest drugim co do liczby ludności miastem województwa śląskiego, a 12 w Polsce.

Położone jest w północnej części województwa śląskiego w ciągu korytarza komunikacyjnego o znaczeniu europejskim relacji: Sztokholm – Gdańsk – Katowice – Żylina – (Budapeszt – Ateny) z odgałęzieniem dla relacji Częstochowa – Ostrawa (Wiedeń – Wenecja).

Według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, wokół tego korytarza wyznaczone zostało pasmo przyspieszonego rozwoju.

Rys. 1

Okolice Częstochowy to malownicze tereny Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej ze skalistymi jurajskimi wzgórzami, ruinami średniowiecznych zamków, przez które wiedzie Szlak Orlich Gniazd oraz licznymi rezerwatami przyrody.

Częstochowa z Jasną Górą jest jednym z największych ośrodków pielgrzymkowych świata chrześcijańskiego. Jest też drugim – po Lourdes – centrum kultu maryjnego. Sanktuarium odwiedza corocznie średnio 4-5 milionów pątników z 80 krajów świata.

Swoistym fenomenem religijnym i społecznym w skali ogólnoświatowej są pielgrzymki piesze. Od czerwca do końca września przybywa tutaj pieszo ponad 200 000 pątników, a najdłuższe szlaki liczą ponad 600 kilometrów i ich pokonanie zajmuje do 20 dni wędrówki.

Ruch pielgrzymkowy w Częstochowie kumuluje się w okresie od maja do sierpnia. Największe nasilenie obserwuje się w związku z dwoma świętami maryjnymi: uroczystością Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny - 15 sierpnia oraz Matki Bożej Jasnogórskiej - 26 sierpnia.

Według danych Biura Prasowego Jasnej Góry w Roku 2004 Jasną Górę odwiedziło w 2004 roku około 3,5 miliona pielgrzymów. W 135 ogólnopolskich pielgrzymkach wzięło udział 1 mln 73 tysiące 470 osób.

Najliczniejsze pielgrzymki to: Rodzina Radia Maryja, Odnowa w Duchu Świętym, Rolnicy, Ludzie Pracy, Ruch Światło-Życie, Anonimowi Alkoholicy, Leśnicy, Pocztownicy, Kongres Misyjny Dzieci, Podwórkowe Kółka Różańcowe Dzieci, Elektrycy, Małżeństwa i Rodziny, Kolarze, Nauczyciele, Bankowcy, Akcja Katolicka, Legion Maryi, Szkoły im. Jana Pawła II, Ruch Rodzin Nazaretańskich, Pracownicy Wodociągów.

Po raz pierwszy przybyły pielgrzymki: Motocyklistów, Taksówkarzy, Farmaceutów, Szkół Reymontowskich i Rolników produkujących ekologicznie. W uroczystościach maryjnych 3 maja, 15 sierpnia i 26 sierpnia uczestniczyło 300 tys. osób.

Na Jasną Górę przyszło 239 pieszych pielgrzymek; uczestniczyło w nich 165 tys. 874 osoby; oraz 4173 grupy pielgrzymów przybyłych różnymi środkami lokomocji w tym autokarowe, rowerowe, biegowe i konne.

Istotną rolę w życiu miasta odgrywa życie akademickie. Obecnie w Częstochowie działa 9 wyższych uczelni : Politechnika Częstochowska, Akademia im. Jana Długosza, Akademia Polonijna, Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki, Wyższa Szkoła Lingwistyczna, Wyższa Szkoła Zarządzania, Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej, Papieska Akademia Teologiczna. Liczba studentów wzrosła od 1993 roku do 2004 z 7 tys do 40 tys., co świadczy o tym iż jest to ważna dziedzina naszej gospodarki.

Częstochowa jest ważnym ośrodkiem gospodarczym, w którym zarejestrowanych jest blisko 30 tys. podmiotów, zarówno dużych, jak również średnich i małych, często rodzinnych, prowadzonych od wielu pokoleń warsztatów rzemieślniczych.

Inwestycje zagraniczne znacznie ożywiają lokalną gospodarkę zwiększając potencjał rozwojowy miasta i atrakcyjność rynku pracy. W ostatnich latach powstały nowe spółki z kapitałem zagranicznym zarówno w sferze działalności produkcyjnej, jak również działalności handlowo-usługowej i hotelarskiej. Wśród firm zagranicznych, które swoje wielomilionowe inwestycje zlokalizowały w Częstochowie należy wymienić: TRW Polska, CF Gomma SpA, Brembo, Berger Polska, BOC Gazy, Rethmann Recycling Guardian Industries Poland. Centra handlowe zbudowały między innymi: Metro Group, Tesco, Castorama, OBI, a w branży turystycznej inwestował Accor Hotels. Koncerny paliwowe Statoil, Shell Polska, BP Polska zbudowały nowe stacje benzynowe.

1. GOSPODARKA

1.1 GŁÓWNI PRACODAWCY

Gospodarkę Częstochowy tworzą (wg danych GUS za 2003 r.):

- 26 082 podmioty należące do sektora prywatnego,
- 454 podmioty należące do sektora publicznego, wśród których jest 7 przedsiębiorstw państwowych.

Pomimo relatywnie niewielkiej liczby w stosunku do liczby przedsiębiorstw prywatnych, jednostki należące do sektora publicznego należą wciąż do najważniejszych pracodawców w mieście.

Ostatnie dane statystyczne na temat zatrudnienia w układzie tych sektorów dostępne są za 2000 r.; wówczas:

- w sektorze prywatnym, który tworzyło 25749 podmiotów, pracowało łącznie ok. 53% ogółu zatrudnionych,
- sektorze publicznym, który tworzyło tylko 375 podmiotów, pracowało ok. 47% zatrudnionych.

Od roku 2000 powstało blisko 80 nowych podmiotów w sektorze publicznym, ale wzrost ten wynika ze zmian organizacyjnych sektora publicznego i nie przekłada się na wzrost poziomu zatrudnienia - o czym świadczą dane dotyczące liczby pracujących w usługach nierynkowych (por. tabela 5).

Podobnie jak w całym województwie, stopniowo zmniejsza się liczba przedsiębiorstw państwowych a wzrasta liczba przedsiębiorstw prywatnych.

Tab. 1 Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor publiczny

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
liczba jednostek ogółem	288	272	283	305	375	353	393	454
- przedsiębiorstwa państwowe	35	23	15	13	9	7	7	7
- jednostki budżetowe państwowe i komunalne ogółem	211	212	200	212	240	216	257	284
- spółki prawa handlowego	25	20	23	26	40	43	41	42
- spółki z udziałem kapitału zagranicznego	1	1	1	1	1	2	2	1
- gospodarstwa pomocnicze	0	0	10	8	5	3	3	1

źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Tab. 2 Jednostki zarejestrowane w systemie REGON sektor prywatny

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
liczba jednostek ogółem	22935	24297	25414	25760	25749	26270	26600	26082
Z tego								
osoby fizyczne	19034	20148	21056	21220	21016	21626	22004	21370
spółki prawa handlowego	930	999	1057	1115	1205	1333	1535	1631
spółki z udziałem kapitału zagranicznego	188	210	232	250	275	285	298	301
spółdzielnie	94	93	91	92	92	94	94	95
fundacje	34	35	35	36	36	38	40	43
stowarzyszenia i organizacje społeczne	237	270	299	381	441	476	429	451

źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Tab. 3 Pracujący w wieku 15 lat i więcej wg statusu zatrudnienia i grup zawodów w 2002 r.

	Ogółem	Pracownicy najemni	Pracodawcy	Pracujący na własny rachunek	Pomagający członkowie rodzin	Nieustalony status zatrudnienia
OGÓŁEM	87897	72495	5700	8138	853	711
Z tego						
Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy	8089	4498	3038	534	-	19
Specjaliści	15694	14066	506	940	45	137
Technicy i inny średni personel	12499	10497	526	1258	117	101
Pracownicy biurowi	7829	7624	31	119	51	4
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	10991	8010	577	2087	227	90
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	808	180	32	399	173	24
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	16882	14288	821	1504	109	160
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	9044	7781	116	1037	50	60
Pracownicy przy pracach prostych	5534	5166	44	234	59	31

źródło: GUS, NSP 2002

W latach 1996-2003 przyrost liczby najpoważniejszych firm - spółek prawa handlowego i spółek z udziałem kapitału zagranicznego w Częstochowie był nieco niższy od przeciętnego dla miast woj. śląskiego (dla spółek prawa handlowego wyniósł 75%, w miastach województwa - średnio 78%, dla firm z kapitałem zagranicznym - 60%, a w miastach województwa - 73%). Firmy te stanowiły roku 2003 r. 7,5% z wszystkich przedsiębiorstw w Częstochowie, a ok. 80% stanowiły firmy osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Są to wskaźniki takie same, jak przeciętne dla miast woj. śląskiego.

Dla co najmniej 40% spośród 21 tys. osób fizycznych posiadających zarejestrowaną działalność gospodarczą, działalność ta jest dodatkowym, a nie podstawowym źródłem utrzymania. Wynika to z danych Narodowego Spisu Powszechnego 2002, zgodnie z którymi tylko 5,7 tys. osób określiło się jako pracodawcy, a ok. 8,1 tys. jako pracujący na własny rachunek.

1.2. STRUKTURA GOSPODARKI MIASTA

Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów, w branżowej strukturze gospodarki dominują firmy z sektora Handel i naprawy (36% łącznej liczby w Częstochowie). Drugą z kolei sekcją gospodarki pod względem liczby podmiotów jest przetwórstwo przemysłowe – 17% ogółu firm oraz przedsiębiorstwa zajmujące się obsługą nieruchomości, najmem i usługami związanymi z prowadzeniem działalności gospodarczej, które stanowią 13% łącznej liczby firm w mieście.

Pod względem liczby podmiotów w strukturze gospodarki miasta dominuje już sektor usługowy, ale z punktu widzenia zatrudnienia najistotniejszym sektorem gospodarki Częstochowy pozostaje przemysł i budownictwo. W sektorze tym pracuje ponad 40% zatrudnionych w mieście (por. tabela 5).

Tab. 4 Podmioty gospodarki narodowej w Częstochowie wg branż (wg rejestru REGON)

Sekcja	liczba podmiotów		ogółem liczba	% ogólnej liczby podmiotów
	sektor publiczny	sektor prywatny		
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	3	9 574	9 577	36%
Przetwórstwo przemysłowe	22	4 360	4 382	17%
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	109	3 213	3 322	13%
Budownictwo	4	2 131	2 135	8%
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	7	1 629	1 636	6%
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	16	1 609	1 625	6%
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	46	1 190	1 236	5%
Pośrednictwo finansowe	1	1 139	1 140	4%
Hotele i restauracje	7	687	694	3%
Edukacja	202	291	493	2%
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	1	227	228	1%
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	29	14	43	poniżej 1%
Górnictwo		7	7	poniżej 1%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	7	6	13	poniżej 1%
Rybacktwo		2	2	poniżej 1%
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników		3	3	poniżej 1%
RAZEM :	454	26 082	26 536	100%

źródło: GUS

Tab. 5 Struktura zatrudnienia w Częstochowie w 2003 r. *)

sektor	liczba zatrudnionych	udział w ogólnej liczbie zatrudnionych
Rolnictwo rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	111	0,16%
Przemysł i budownictwo działalność produkcyjna, naprawy pojazdów mechanicznych, motocykli, oraz art. użytku domowego i osobistego, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną oraz budownictwo	29 906	42,50%
Usługi rynkowe handel hurtowy i detaliczny, obsługa nieruchomości, nauka, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, transport, pośrednictwo finansowe, pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	21 478	30,52%
Usługi nierynkowe administracja publiczna, szkolnictwo, ochrona zdrowia i opieka społeczna	18 870	26,82%
OGÓŁEM :	70 365	100,00%

*) Według faktycznego miejsca pracy, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, bez jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego oraz bezfundacji, stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych, organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego i zawodowego, rolników indywidualnych i duchownych.

źródło: GUS

1.3 GOSPODARKA MIASTA - TENDENCJE ZMIAN

W latach 90-tych w Częstochowie, tak jak w całym kraju nastąpił proces restrukturyzacji gospodarki. Wiele zakładów przemysłowych, przede wszystkim dużych przedsiębiorstw państwowych uległo likwidacji lub przeszło proces restrukturyzacji, z reguły związany z ograniczeniem zatrudnienia. W ślad za likwidacją dużych przedsiębiorstw postępował upadek lub osłabienie kondycji mniejszych firm kooperujących z dużymi zakładami przemysłowymi. Poważnie zmniejszyło się zatrudnienie w Hucie Częstochowa – największym pracodawcy miasta. W połowie lat 70-tych Huta zatrudniała ok. 16 tys. osób; na początku 2003 r. już tylko 5,5 tys.

W 1973 roku ponad połowa zatrudnionych w Częstochowie pracowała w przemyśle. W ciągu 30 lat udział ten zmniejszył się do nieco powyżej 30%. Zatrudnienie w przemyśle wraz z budownictwem obniżyło się o ok. 34 tys. osób - z 66 do 43% łącznej liczby pracujących.

W ostatnich latach liczba pracujących w Częstochowie nadal maleje. W ciągu 5 lat spadła o ponad 12%, a od roku 1996 - o 15%. Poziom zatrudnienia najszybciej obniża się w przemyśle - spadek trwający systematycznie od roku 1997 osiągnął do końca r. 2003 8,3 tys. osób (blisko 22%).

Tab. 6 Zmiany liczby pracujących w Częstochowie w głównych sektorach gospodarki

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Usługi nierynkowe	19 496	19 330	19 711	19 067	19 833	20 611	19 963	18 870
Usługi rynkowe	25 605	25 935	26 471	26 050	22 409	22 648	21 787	21 478
Przemysł i budownictwo	37 584	38 233	37 457	35 150	31 569	30 967	30 999	29 906

źródło: Bank Danych Regionalnych GUS

Zmniejszenie zatrudnienia w przemyśle zostało częściowo zrekomensowane poprzez wzrost zatrudnienia w usługach. Baza ekonomiczna miasta uległa jednak poważnemu osłabieniu.

Statystyka nie udostępnia danych na temat zmian stanu zatrudnienia w poszczególnych zakładach, w ostatnich latach zaprzestano również udostępniania danych o liczbie pracujących wg struktury branżowej gospodarki. Z tego względu bardzo trudno jest precyzyjnie określić skalę uszczerbku dla bazy ekonomicznej związanego z procesami restrukturyzacji przemysłu. Tab. 7 zawiera szacunkowe dane na ten temat, w oparciu o statystyki GUS i dane zawarte w Planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego Częstochowy z roku 1973.

Tab. 7 Zmiany struktury gospodarczej miasta w latach 1973 - 2001

	pracujący w r. 1973		pracujący w r. 2001*)	
	tys. osób	%	tys. osób	%
rolnictwo i leśnictwo	1,7	1,6%	0,3	0,3%
przemysł	55,1	52,2%	30,0	31,4%
budownictwo	14,8	14,0%	6,3	6,6%
transport i łączność	9,2	8,6%	7,6	8,0%
handel	6,7	6,3%	16,3	17,1%
oświata i wychowanie	5,0	4,7%	8,8	9,2%
obsługa nieruchomości i firm, nauka	0,8	0,8%	5,9	6,2%
ochrona zdrowia, opieka społeczna	3,4	3,2%	8,6	9,0%
administracja, wymiar sprawiedliwości, finanse, ubezpieczenia, gospodarka komunalna i mieszkaniowa pozostałe	9,1	8,6%	11,6	12,2%
R A Z E M :	106,0	100,0%	95,4	100,0%

*) dane szacunkowe; różnica w udziale zatrudnienia w przemyśle wraz z budownictwem w stosunku do danych zawartych w tab. 5 wynika z tego, że pracujących w sekcji "naprawy" w r. 2003 statystka wykazała wraz z pracującymi w przemyśle, a w danych za r. 2001 - wraz z pracującymi w handlu.

źródło: 1973 r.: Miejskowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Częstochowy. Część I: Raport o stanie zagospodarowania miasta – 1973 r. ; 2001 r. - dane GUS

Zakłady zlikwidowane lub w upadłości – stan z dnia 31 grudnia 2004 (wg danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Urzędu Miasta):

- CEZAB Wielozakładowe Przed. Prod. – Handlowe S.A. w upadłości, Częstochowa, ul. Kawia 4/16
- CEBA Częstochowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego w upadłości, Częstochowa, ul. Rejtana 25/35
- CZEWAŁ Zabawkarsko – Chemiczna Spółdzielnia Pracy w upadłości, Częstochowa, ul. B. Żeleńskiego 12
- Częstochowska Fabryka Artykułów Muzycznych „Melodia” ul. Dekabrystów 67 Częstochowa
- Częstochowska Fabryka Mebli ul. Podkolejowa 45/47 Częstochowa
- Częstochowskie Przedsiębiorstwo Budowlane Al. Niepodległości 20/22 Częstochowa
- Częstochowskie Przedsiębiorstwo Ceramiki Budowlanej ul. Tatrzńska 3 Częstochowa
- Częstochowskie Przedsiębiorstwo Przemysłu Lniarskiego „WARTA” ul. Krakowska 45 Częstochowa
- CZĘSTOCHOWSKIE PRZED. ROBÓT DROGOWYCH I MOSTOWYCH w upadłości Częstochowa, ul. Dmowskiego 5,
- Częstochowskie Zakłady Materiałów Ogniotrwałych, Częstochowa ul. Legionów 90/100
- Dziewiarska Spółdzielnia Pracy Działalność w Częstochowie
- ERG K & K Zakłady Chemiczne w upadłości, Częstochowa, ul. Warszawska 320
- Fabryka Mebli „CELT” S.A. w upadłości, Częstochowa, ul. Srebrna 49,
- Fabryka Pomocy Naukowych ul. Brzeźnicka 60a Częstochowa
- Izba Skarbowa w Częstochowie ul. Jagiellońska 1 42-200 Częstochowa
- KONSTAR sp. z o.o. w Częstochowie
- MELBUD sp. z o.o. w Częstochowie
- PRESS-BUD Sp. z o.o. w upadłości, Częstochowa, ul. Poselska 12/32
- Przedsiębiorstwo Budowlano-Montażowe Hutnictwa Nr 1 ul. Biurowa 1 Częstochowa
- Przedsiębiorstwo Budowlano-Remontowe Handlu i Usług „BUDREM” Częstochowa, ul. Sporna 8
- Przedsiębiorstwo Budownictwa Rolniczego Częstochowa ul. Gminna 42
- Przedsiębiorstwo Górnictwa i Modernizacji Przemysłu „BUDEX” Częstochowa ul. Korczaka 7/9
- Przedsiębiorstwo Obrotu Zwierzętami Hodowlanymi Częstochowa ul. św. Rocha 250

- Przedsiębiorstwo Transportowo-Sprzętowe Budownictwa „TRANSBUD” Częstochowa ul. Hallera 1
- Przedsiębiorstwo Transportu i Sprzętu Budowlanego Przemysłu Lekkiego Oddział: Częstochowa Łódź, ul. Teresy 91
- Przedsiębiorstwo Transportu Wewnętrznego ul. Waclawy Marek 83 Częstochowa
- Przędzalnia Czesankowa WEŁNOPOL S.A. w upadłości, Częstochowa, ul. 1 Maja 19
- PZZ Woj. Przed. Przemysłu Zbożowo – Młynarskiego w upadłości, Częstochowa, ul. Tartakowa 15/29,
- Rejonowe Przedsiębiorstwo Melioracyjne Częstochowa ul. Piotrkowska 14
- Spółdzielnia Obrotu Rolnego AGROMETEX w upadłości, Częstochowa, ul. Podkolejowa 25/31,
- Spółdzielnia Pracy ODZIEŻ, Częstochowa ul. Kiedrzyńska 11/13
- Spółdzielnia Pracy Remontowo-Budowlana "REMBUD", ul. Ks. Piotra Skargi 41/43, Częstochowa
- UDZIAŁOWA S.A. w Częstochowie
- Urząd Kontroli Skarbowej Częstochowa ul. Rejtana 9 42-200 Częstochowa
- Wojewódzka Dyrekcja Inwestycji Częstochowa ul. Szymanowskiego 15
- Wojewódzkie Biuro Projektów Częstochowa ul. Jasnogórska 34/36
- Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego Częstochowa ul. Raclawicka 2
- Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Odzieżowe Przemysłu Terenowego ul. Sułkowskiego 10 Częstochowa
- Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego „PZZ” ul. Tartakowa 15/29 Częstochowa
- Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Turystyczne „JURA” ul. Pułaskiego 4/6 Częstochowa
- ZM DOMGOS w upadłości, Cz-wa, ul. Jaskrowska 108/124,

Tab. 8 Liczba podmiotów gospodarki narodowej w Częstochowie latach 1996-2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Zmiana 1996- 2003 w %
Rolnictwo	150	163	164	164	165	197	204	230	53,33%
Przemysł	6 743	6 954	7 101	6 949	6 665	6 861	6 793	6 537	-3,06%
Usługi niepubliczne	15 166	16 057	16 897	17 359	17 661	17 877	18 247	17 997	18,67%
Usługi publiczne	1 164	1 395	1 525	1 585	1 628	1 688	1 749	1 772	52,23%
RAZEM :	23 223	24 569	25 687	26 057	26 119	26 623	26 993	26 536	14,27%

źródło: GUS

Tab. 9 Struktura podmiotów gospodarki narodowej w Częstochowie i w woj. śląskim w latach 1996-2003

	1996		2000		2001		2002		2003	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
CZĘSTOCHOWA										
rolnictwo	150	1%	165	1%	197	1%	204	1%	230	1%
przemysł	6 743	29%	6 665	26%	6 861	26%	6 793	25%	6 537	25%
usł. publiczne	15 166	65%	17 661	68%	17 877	67%	18 247	68%	17 997	68%
usł. niepubliczne	1 164	5%	1 628	6%	1 688	6%	1 749	6%	1 772	7%
R A Z E M :	23 223	100%	26 119	100%	26 623	100%	26 993	100%	26 536	100%
WOJ. ŚLĄSKIE										
rolnictwo	3 268	1%	5 190	1%	4 787	1%	5 085	1%	5 429	1%
przemysł	69 772	23%	84 991	22%	86 770	22%	88 040	21%	87 806	21%
usł. publiczne	220 926	71%	270 285	70%	285 062	71%	297 845	71%	303 247	72%
usł. niepubliczne	15 448	5%	24 935	6%	26 375	7%	26 965	6%	27 538	6%
R A Z E M :	309 414	100%	385 401	100%	402 994	100%	417 935	100%	424 020	100%

źródło: GUS

Na osłabienie bazy ekonomicznej miasta miała również wpływ reforma administracyjna kraju w 1999 roku. Częstochowa utraciła wówczas pozycję miasta wojewódzkiego, tracąc część miejsc pracy związanych z obsługą administracji rządowej. Wzrost poziomu bezrobocia w latach 1998-2002 wynikał z dwóch podstawowych powodów. Zmniejszyła się z 83,5 tys. do 74,4 tys. liczba miejsc pracy. Równocześnie w tym samym czasie o ponad 3 tys. zwiększyła się liczba osób w wieku produkcyjnym.

Wzrost podaży na rynku pracy był przewidywany od dawna. W opracowanym w 1997r. na zlecenie Zarządu Miasta „Raportie o stanie miasta 1994-1997” prognozowano przyrost liczby osób w wieku produkcyjnym o ok. 10 tys. w latach 1998–2010, przewidując, iż jedynie 50% tej liczby jest w stanie wchłonąć rynek pracy.

Z analizy stanu zatrudnienia wynika, że w pierwszym okresie występowania wysokiej stopy bezrobocia w Częstochowie (lata 1992– 1996) zmniejszeniu miejsc pracy w przemyśle tradycyjnym (hutnictwo, włókiennictwo) towarzyszyło tworzenie nowych miejsc pracy w handlu, naprawach, transporcie i innych usługach. Małe i średnie przedsiębiorstwa łagodziły skutki transformacji gospodarczej. Od 1998 r. sytuacja na rynku pracy zaczynała stawać się trudniejsza. Od tamtego czasu do roku 2001 zmniejszeniu uległa liczba miejsc pracy w przemyśle – z 31,8 tys. do 26,4 tys. - i towarzyszyły jej redukcje miejsc pracy w handlu i usługach z 9,4 tys. do 8,3 tys. “

Ogólny pogląd na temat tendencji zachodzących w gospodarce miasta z punktu widzenia ich skutków dla rynku pracy dają dane Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na temat liczby podmiotów gospodarczych zatrudniających pracowników (posiadających konta w ZUS) oraz liczby osób ubezpieczonych (dane te obejmują również osoby bezrobotne, za które były odprowadzane składki do ZUS).

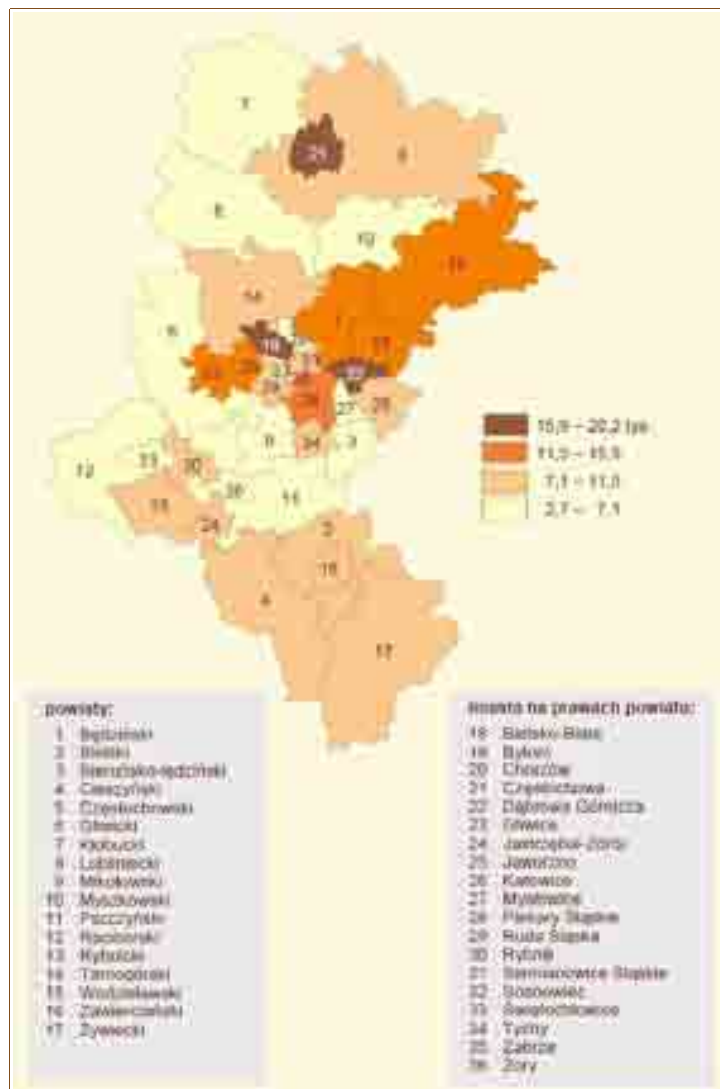
Tab. 10 Liczba kont i ubezpieczonych w ZUS z obszaru Gminy Miasta Częstochowa

	2000	2001	2002	2003	2004*
Liczba kont	23 455	18 416	19 145	17 783	17 136
Liczba ubezpieczonych	184 920	144 748	137 025	132 797	127 639

- dane na 31.06.2004

1.4 BEZROBOCIE

W grudniu 2004 roku w Częstochowie zarejestrowanych było 18 257 osób bezrobotnych. Po przejściowym wzroście (w czerwcu było 18 510) poziom bezrobocia rejestrowanego w porównaniu z rokiem 2004 nieznacznie obniżył się.

Rys. 2
Bezrobotni
zarejestrowani
wg powiatów
w 2004 roku
(stan na 30
czerwca)

Źródło: Urząd Statystyczny w Katowicach „Bezrobocie w województwie śląskim w 2004 r.” Kwartalnik 2. Katowice sierpień 2004 r.

Liczba osób bezrobotnych w Częstochowie zmniejszała się w latach 1991 -1996, a od roku 1997 ponownie wzrasta. Oprócz sytuacji gospodarczej, tendencja ta wynika z wejścia na rynek pracy pokolenia wyżu demograficznego lat 80-tych.

Stopa bezrobocia na koniec grudnia 2004 r. kształtowała się na poziomie 16,3%. Był to wskaźnik niższy o 0,5% niż przeciętnie w woj. śląskim, jednak pod względem liczby osób bezrobotnych (ponad 18 tys.) Częstochowa znajdowała się na drugiej pozycji spośród powiatów województwa śląskiego. Większa liczba zarejestrowanych bezrobotnych jest tylko w Sosnowcu – ok. 20 tys. osób.

Wg stanu na koniec roku 2004, spośród 18257 osób bezrobotnych:

- 23% bezrobotnych stanowiły osoby wcześniej nie pracujące,
- 10% pracowało wcześniej w sektorze publicznym,
- 64% pracowało wcześniej w sektorze prywatnym,

- największą grupę (35% - ok. 6,4 tys.) stanowiły osoby pracujące wcześniej w przemyśle lub budownictwie; 52% tych osób pozostawało bez pracy dłużej niż rok., a 48% uprzednio pracujących w przemyśle stanowiły kobiety,
- drugą pod względem liczebności grupą zawodową wśród bezrobotnych (ponad 17% - 3,2 tys.) były osoby pracujące poprzednio w handlu i naprawach; połowa z tej liczby pozostawała bez pracy dłużej niż rok, a 62% stanowiły kobiety,
- 1382 osoby bezrobotne (7,5% wszystkich zarejestrowanych) pracowały poprzednio w administracji publicznej, edukacji lub ochronie zdrowia.

Tab. 11 Podstawowe dane o bezrobociu w Częstochowie w latach 2001-2004

rok	Ogółem	w tym		dotychczas nie pracujący		Stopa bezrobocia rejestrowanego w %
		Kobiety	bez prawa do zasiłku	razem	w tym absolwenci	
2001	17 600	9 348	15 167	4 187	854	15,0
2002	18 428	9 398	16 363	4 431	869	15,8
2003	18 410	9 410	16 584	4 361	755	15,9
2004	18 257	9 397	16 478	4 234	brak danych	16,3

źródło: PUP Częstochowa

W 2004 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy zarejestrowało się 17666 bezrobotnych, z czego ok. 22% (3829 osób) po raz pierwszy. Spośród nowo zarejestrowanych, 5292 osób (30%) wcześniej nie pracowało; z tej grupy w okresie roku pracę zdobyło 1058 osób (20%).

W roku 2004 wyłączono z ewidencji 7861 bezrobotnych (ze względu na brak gotowości do pracy lub dobrowolną rezygnację). Poziom bezrobocia rejestrowanego nie odzwierciedla więc w pełni skali zjawiska. Wg Narodowego Spisu Powszechnego 2002 liczba bezrobotnych była o 50% wyższa niż rejestrowana przez PUP i wynosiła 27,5 tys. (stopa bezrobocia - 23,8%).

Tab. 12 Bezrobotni w Częstochowie wg płci w latach 1991-2004

Bezrobotni	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem w tys.	21,0	20,2	19,4	17,1	16,2	14,2	9,1	9,5	12,4	14,9	17,6	18,4	18,4	18,3
w tym kobiety % ogółu	52,7	54,8	52,1	55,4	57,6	60,3	63,1	58,9	57,4	55,6	53,1	50,9	51,0	51,5

źródło : PUP Częstochowa

Systematycznie zwiększa się udział bezrobotnych pozostających bez pracy przez okres 2 lat lub dłużej - w grudniu 2004 osoby te stanowiły już połowę wszystkich bezrobotnych. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy, długotrwałe bezrobocie dotyczy w największym stopniu osób:

- o wykształceniu zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym lub niższym,
- które przekroczyły 45 rok życia - ponad 36% wszystkich zarejestrowanych,
- młodych, nie posiadających stażu pracy lub posiadających staż krótszy niż rok.

W ostatnich latach nieco zmniejszył się udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych, ale wciąż stanowią one ponad połowę wszystkich zarejestrowanych.

Tab. 13 Struktura bezrobotnych wg stażu pracy, grudzień 2004 r.

	bezrobotni razem	w tym posiadający staż pracy :						bez stażu
		do 1 roku	1 - 5 lat	5 - 10 lat	10 - 20 lat	20 - 30 lat	30 lat i więcej	
liczba	18257	2998	2951	2466	2641	2661	306	4234
%	100,0%	16,4%	16,2%	13,5%	14,5%	14,6%	1,7%	23,2%

źródło: PUP Częstochowa

Wg Atlasu Problemów Społecznych Miasta Częstochowy w 2000 r., wśród bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy najczęściej było osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 33% ogółu zarejestrowanych. Osób z wykształceniem średnim było 31%, a z wykształceniem podstawowym lub niepełnym podstawowym - 30%. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły jedynie 5,7% zarejestrowanych.

Wg najnowszych danych Urzędu Statystycznego w Katowicach, w 2004 r. nastąpił istotny wzrost liczby osób bezrobotnych legitymujących się wykształceniem wyższym; pod koniec roku 2004 takich osób było już 1834, a udział w ogólnej liczbie bezrobotnych osiągnął 10%.

Tab. 14 Struktura bezrobotnych wg wykształcenia, grudzień 2004 r.

	bezrobotni razem	w tym posiadający wykształcenie :				
		gimnazjalne i poniżej	zasadnicze zawodowe	średnie ogólno- kształcące	policealne i średnie zawodowe	wyższe
liczba	18257	5192	5480	1282	4469	1834
%	100,0%	28,4%	30,0%	7,0%	24,5%	10,0%

źródło: PUP Częstochowa

Liczba ofert pracy jest niewielka w stosunku do liczby bezrobotnych - w całym 2004 r. było ich 3275 (ogółem, wraz z powiatem częstochowskim, było 5019 ofert na 28450 bezrobotnych zarejestrowanych w PUP).

Podsumowując, Częstochowa jest stolicą i głównym ośrodkiem pracy jednego z czterech podregionów województwa śląskiego, liczącego 540 tys. mieszkańców. Sytuacja na częstochowskim rynku pracy ma wymiar znacznie wykraczający poza granice miasta i wywiera wpływ na warunki życia ludności całego podregionu, zwłaszcza powiatu częstochowskiego.

Według najnowszych danych statystycznych, w 2004 r. stopa bezrobocia w podregionie częstochowskim wyniosła 18% i była najwyższa spośród subregionów woj. śląskiego (średni wskaźnik dla województwa wyniósł 16,8%). W powiecie częstochowskim stopa bezrobocia w grudniu 2004 r. wynosiła aż 22,3%.

Zjawisko bezrobocia w Częstochowie ma w części charakter strukturalny. Sytuacja ta wymaga interwencji, przede wszystkim w postaci działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy.

1.5 KATOWICKA SPECJALNA STREFA EKONOMICZNA

Na terenie Częstochowy zlokalizowane są tereny Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej S.A. Instytucja ta jest właściwa dla firm, które chcą skorzystać z pomocy publicznej w formie zwolnień podatkowych, ponosząc nakłady inwestycyjne lub tworząc nowe miejsca pracy.

Ulgi podatkowe przyznawane inwestycjom na obszarze KSSE są dostosowane do zasad

obowiązujących w podobnych instytucjach w krajach Unii Europejskich.

Procedura uzyskania zezwolenia w Katowickiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej realizowana jest w trybie przetargu nieograniczonego (lub rokowań) na uzyskanie zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej w strefie.

Zezwolenie to stanowi podstawę korzystania z pomocy publicznej i jest wydawane przez KSSE na podstawie oceny oferty inwestycyjnej.

Ulgi podatkowe dla firm inwestujących w Katowickiej SSE:

- zwolnienie podatkowe do wysokości 50% poniesionych nakładów inwestycyjnych, (dla małych i średnich przedsiębiorstw zwolnienie podatkowe wynosi 65%),
- zwolnienie podatkowe do wysokości 50% dwuletnich kosztów pracy nowozatrudnionych pracowników, (dla małych i średnich przedsiębiorstw zwolnienie podatkowe wynosi 65%),
- inwestycje branży motoryzacyjnej (wg. definicji UE) kwalifikują się do uzyskania 30% maksymalnej pomocy publicznej.

1.6 IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW

- Przy pozytywnych zmianach struktury gospodarki (wzrost liczby spółek prawa handlowego i spółek z udziałem kapitału zagranicznego oraz stopniowe zmniejszanie się udziału zatrudnienia w przemyśle na rzecz sektora usług) następuje spadek liczby pracujących we wszystkich głównych sektorach gospodarki, niepokojący zwłaszcza w odniesieniu do sektora usług rynkowych.
- Zahamowanie rozwoju małych przedsiębiorstw: liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych od 5 lat ustabilizowała się na mniej więcej jednakowym poziomie.
- Poziom bezrobocia utrzymujący się wciąż na dosyć wysokim poziomie ok. 16%, przy wysokim udziale wśród bezrobotnych ludzi młodych, osób w wieku powyżej 45 lat oraz wzrastającej liczbie osób długotrwale bezrobotnych i nie posiadających prawa do zasiłku.
- Niski poziom wykształcenia osób bezrobotnych oraz nieodpowiednie kwalifikacje w stosunku do zapotrzebowania pracodawców.
- Osłabienie bazy ekonomicznej miasta - zahamowanie przyrostu liczby miejsc pracy w przemyśle i usługach świadczonych dla klientów spoza Częstochowy.
- Zmniejszenie liczby miejsc pracy na terenie Częstochowy pogarsza sytuację społeczno - gospodarczą gmin powiatu częstochowskiego.

2. Sfera społeczna

2.1. STRUKTURA SPOŁECZNA I DEMOGRAFICZNA

Liczba ludności Częstochowy na koniec 2003 r. wynosiła 249,5 tys. osób (wg GUS). Częstochowa jest drugim co do liczby ludności miastem województwa śląskiego (po Katowicach 320 tys. mieszkańców). Kobiety stanowią 52,8 % mieszkańców (131,8 tys.).

Struktura mieszkańców według ekonomicznych grup wieku przedstawia się następująco:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym - 45157 (18,1%)
- ludność w wieku produkcyjnym - 162766 (65,2%)
- ludność w wieku poprodukcyjnym - 41530 (16,7%)

Przyrost naturalny w 2003 r. wyniósł -2,6 na 1000 ludności i był ponad dwukrotnie niższy od średniej wojewódzkiej (-1,2 na 1000 mieszkańców.). Saldo migracji jest również ujemne - -2,2 na 1000 mieszkańców.

Tendencja spadkowa liczby ludności utrzymuje się od kilkunastu lat. Zmniejszanie się liczby ludności wynika z ujemnego przyrostu naturalnego oraz - w mniejszym stopniu - z ujemnego salda migracji.

Ubytek liczby mieszkańców, którego główną przyczyną jest systematycznie obniżająca dzietność, jest charakterystyczny dla niemal całego kraju, a najnowsze badania i prognozy demograficzne wskazują na kontynuację tego trendu. Wg prognozy GUS dla Częstochowy spadek liczby ludności będzie głębszy niż przeciętnie dla województwa.

Tab. 15 Prognoza liczby ludności w Częstochowie na tle woj. śląskiego

	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Województwo śląskie	4680,7	4574,2	4452,4	4312,7	4145,6	3952,4
rok 2005 = 100	100,0	97,7	95,1	92,1	88,6	84,4
Częstochowa	247,4	239,6	230,2	218,9	206,0	191,7
rok 2005 = 100	100,0	96,8	93,0	88,5	83,3	77,5

źródło: GUS

Opisana wyżej tendencja demograficzna wskazuje, że w perspektywie 10-15 lat należy spodziewać się w Częstochowie wystąpienia zjawiska obserwowanego od dłuższego czasu w miastach Europy Zachodniej, określanego "kurczeniem się" miasta.

W pierwszej fazie można przewidywać najsilniejszy spadek zaludnienia w dzielnicach o najstarszej strukturze demograficznej. W rejonie Starego Miasta proces ten będzie najwyraźniejszy. Wyludnianie się starych zasobów mieszkaniowych, przy ich w dominującej mierze prywatnej własności, zrodzi problemy społeczne oraz ekonomiczne - dla właścicieli oraz gminy.

Struktura wieku

Częstochowa jest miastem zróżnicowanym przestrzennie pod względem struktury demograficznej mieszkańców. W dzielnicach: Śródmieście, Tysiąclecie, Podjasnogórska większość mieszkańców to ludzie w wieku 40 i więcej lat.

Najstarszymi demograficznie dzielnicami są Śródmieście (posiadające najwyższy odsetek mieszkańców w wieku 65 lub więcej lat - 22,4%) i Tysiąclecie. W każdej z tych dzielnic zamieszkuje ok. 2100 osób w wieku 75 lat lub więcej, a osoby powyżej 45 roku życia stanowią ponad 45% ludności. Jednocześnie udział dzieci i młodzieży do 18 roku życia w ogólnej liczbie mieszkańców wynosi w tych dzielnicach mniej niż 20%. Również w dzielnicach Podjasnogórska i Stare Miasto występuje wysoki (17% lub wyższy) odsetek ludzi starszych, w wieku 75 lat lub więcej.

Najmłodszymi pod względem demograficznym dzielnicami są: Częstochówka - Parkitka, Osiedle Północ i Wrzosowiak. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej wynosi w nich ok. 5-8% (przeciętnie dla miasta - 13,6%), a odsetek dzieci i młodzieży do 18 lat - od 21 do ponad 26%.

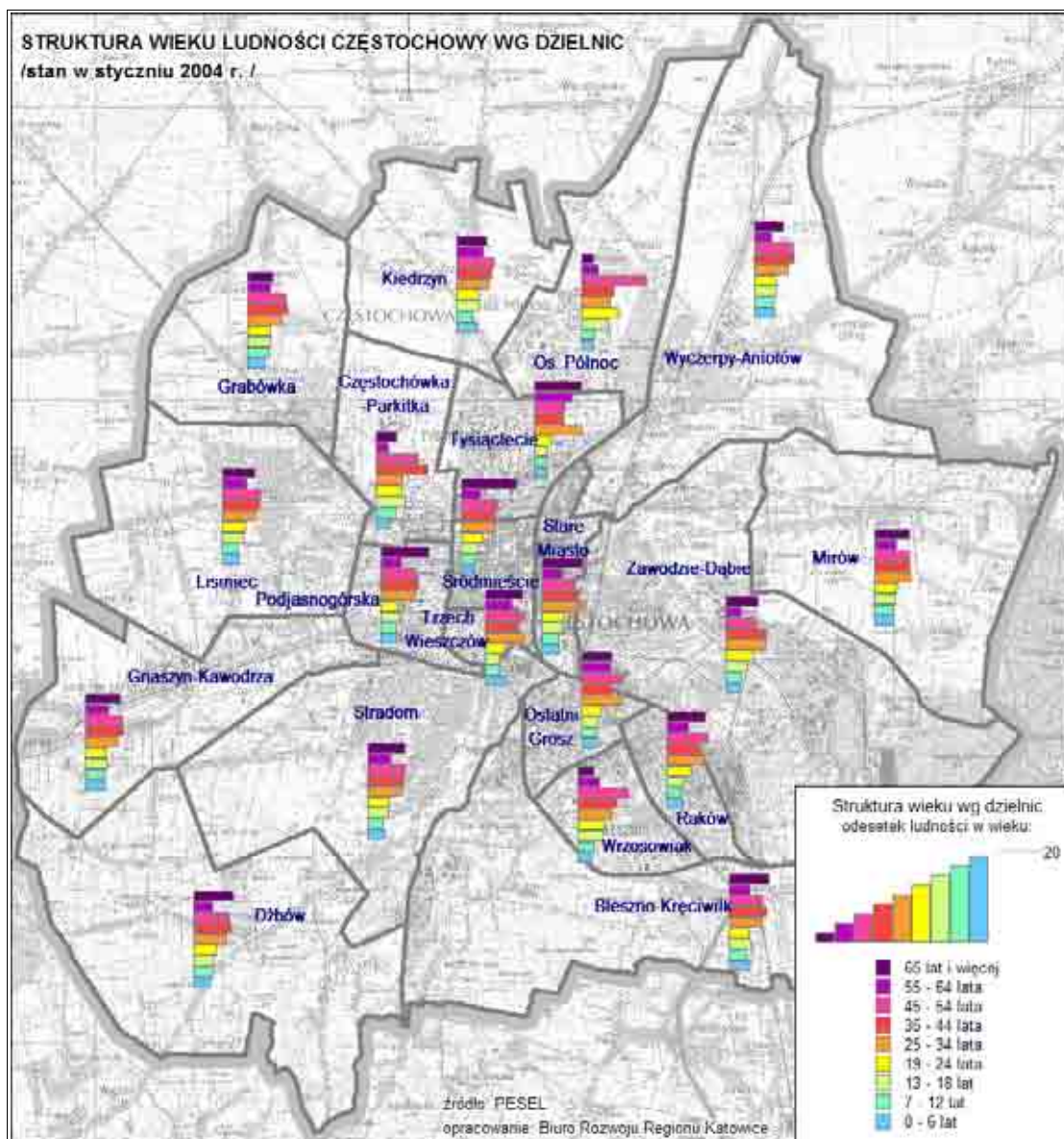
Poza wymienionymi dzielnicami, Częstochowa ma starzejącą się strukturę demograficzną - systematycznie maleje udział dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie mieszkańców, a wzrasta udział osób starszych, powyżej 65 roku życia. W ślad za tym należy oczekiwać wzrostu zapotrzebowania na usługi z zakresu pomocy społecznej adresowane do osób starszych, niesamodzielnych, chorych.

Tab. 16 Struktura wieku mieszkańców według dzielnic

	liczba ludności ogółem	odsetek ludności w wieku lat:								
		0-6	7-12	13-18	19-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 i więcej
Błeszno-Kręciwilk	3520	8,2	7,6	8,7	8,0	13,4	15,4	13,9	8,3	16,5
Częstochówka-Parkitka	7891	6,5	8,0	12,0	10,5	10,9	21,3	17,3	5,1	8,2
Dźbów	5356	7,4	7,8	8,6	9,3	12,9	15,4	14,5	7,7	16,3
Gnaszyn-Kawodrza	5490	7,7	8,0	8,8	8,5	13,0	15,1	15,4	9,3	14,2
Grabówka	3649	7,3	8,7	9,6	9,5	13,7	16,1	15,6	9,3	10,3
Kiedrzyń	2883	8,4	6,7	9,5	9,2	13,0	14,0	15,3	11,1	12,8
Lisiniec	9590	7,4	7,0	8,8	9,3	13,4	15,2	15,8	9,8	13,3
Mirów	1998	7,7	8,0	8,2	9,4	14,8	14,4	14,1	9,1	14,4
Os. Północ	32356	5,3	5,0	10,8	15,0	12,3	13,0	26,3	7,2	5,0
Ostatni Grosz	8883	6,8	6,3	7,2	7,9	17,1	12,8	17,0	12,3	12,7
Podjasnogórska	4398	6,9	6,8	7,7	7,4	13,8	15,2	14,2	8,6	19,5
Raków	27560	6,6	6,2	7,5	10,0	15,4	12,9	16,8	9,1	15,6
Stare Miasto	15035	7,5	7,6	8,2	8,8	14,5	14,9	13,5	8,2	17,0
Stradom	12158	7,2	7,0	8,6	8,8	13,9	14,8	15,1	9,5	15,1
Śródmieście	21844	5,4	5,8	7,2	9,2	13,8	13,5	14,7	8,0	22,4
Trzech Wieszczów	10969	8,2	6,3	6,2	7,7	16,2	12,9	16,2	11,0	15,2
Tysiąclecie	36409	5,0	5,0	5,3	7,6	18,7	12,0	12,5	15,2	18,7
Wrzosowiak	29280	5,9	6,6	10,7	11,2	13,6	16,0	20,4	8,7	7,0
Wyczerpy-Aniołów	8963	8,2	7,9	9,2	8,9	13,9	16,4	15,9	7,6	12,0
Zawodzie-Dąbie	10937	6,3	7,1	9,2	11,6	16,5	16,6	12,7	7,0	13,1
CZĘSTOCHOWA		6,3	6,4	8,4	9,9	14,7	14,2	16,9	9,5	13,6
		razem - liczba ludności w przedziałach wieku								
		259169	16448	16483	21794	25764	38027	36930	43768	24544

źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ewidencji PESEL (stan na styczeń 2004 r.)

Rys. 3

Wyszktałenie

Poziom wykształcenia w Częstochowie jest wyższy niż przeciętny poziom wykształcenia w województwie śląskim. Struktura wykształcenia częstochowian jest bardzo zbliżona do struktury wykształcenia ludności Katowic.

Tab. 17 Struktura wykształcenia mieszkańców Częstochowy na tle woj. śląskiego i Katowic

	ogółem *)	wyższe	policealne	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe	pozostałe
Częstochowa	220 894	31 572	7 169	78 000	43 335	52 514	8 304
%	100%	14%	3%	35%	20%	24%	4%
Katowice	288 062	44 745	8 955	95 803	60 967	64 555	13 037
%	100%	16%	3%	33%	21%	22%	5%
Woj. śląskie	4 091 468	364 703	113 630	1 181 800	1 096 410	1 081 218	253 707
%	100%	9%	3%	29%	27%	26%	6%

*) ludność w wieku 13 lat i więcej

źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Sytuacja ta nie jest jednakowa na obszarze miasta - występują dzielnice o znacznie mniej korzystnej strukturze wykształcenia, co można stwierdzić na podstawie rozmieszczenia zjawiska długotrwałego bezrobocia, które dotyczy przede wszystkim osób o niższych kwalifikacjach. Do dzielnic takich należą: Raków, Ostani Grosz, Stare Miasto.

Następuje systematyczny wzrost poziomu wykształcenia ludności, co wynika z analiza struktury wykształcenia w przekroju grup wiekowych. Wśród ludności w wieku produkcyjnym coraz większy jest udział osób z wyższym wykształceniem – ponad 30% mieszkańców Częstochowy w wieku 25 – 29 lat ma wykształcenie wyższe (w przedziale wieku 30-34 lata odsetek ten wynosi już tylko 24,8% w przedziale 35-39 - 19,7%).

2.2. STAN I ZRÓŻNICOWANIE ŹRÓDEŁ DOCHODÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH

Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego z roku 2002 ponad połowa gospodarstw domowych w Częstochowie utrzymuje się głównie z dochodów z pracy, w tym około 30% z pracy w sektorze prywatnym.

Drugą pod względem liczebności grupą są gospodarstwa domowe utrzymujące się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania. Stanowią one niemal 43% ogólnej liczby gospodarstw domowych. W tej liczbie, około 37% gospodarstw podaje jako główne źródło utrzymania emerytury bądź renty.

Jednym z istotniejszych źródeł utrzymania w Częstochowie jest również praca w sektorze publicznym. Około 20% gospodarstw podają ją jako główne źródło swojego utrzymania.

Tab. 18 Gospodarstwa domowe wg źródeł utrzymania w Częstochowie

Źródło utrzymania	Liczba gospodarstw domowych	%
Dochody z pracy	49 883	51,15%
w tym:		
– w sektorze publicznym	18 846	19,32%
– w sektorze prywatnym	31 037	31,83%
w tym:		
– najemnej	22 208	22,77%
– na rachunek własny	8 829	9,05%
Niezarobkowe źródła utrzymania	41 741	42,80%
w tym:		
– emerytura i renta	36 678	37,61%
– pozostałe	5 063	5,19%
Dochody z własności	111	0,11%
Na utrzymaniu	5 050	5,18%
Nie ustalono	737	0,76%
OGÓŁEM :	97 522	100,00%

źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002 r.

Dane statystyczne na temat dochodów gospodarstw domowych w podziale na gminy i powiaty nie są udostępniane przez statystykę publiczną. Dane tego rodzaju dostępne są dla województwa śląskiego.

Tab. 19 Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w woj. śląskim

	2000	2002	2003
Dochód rozporządzalny, w tym:	657,41	689,23	694,58
– z pracy najemnej	340,09	335,52	334,34
– z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie	5,89	6,63	8,19
– z pracy na własny rachunek	51,33	44,44	43,44
– ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i pomocy społecznej	227,13	265,75	270,44

źródło: GUS

Przeciętne wynagrodzenie brutto w 2002 r. w mieście wynosiło 1 966 zł. Stawia to Częstochowę na 13 miejscu w województwie pośród miast na prawach powiatu.

Tab. 20 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł

	2001	2002
województwo śląskie	2 200	2 298
Częstochowa	1 862	1 966
Katowice	2 534	2 707
Bielsko-Biała	2 044	2 124

źródło: GUS

2.3. STAN BEZPIECZEŃSTWA NA TERENIE MIASTA

Zapewnieniem bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałaniem zagrożeniom zajmują się w Częstochowie następujące instytucje:

- Komenda Miejska Policji - podlega jej 5 komisariatów,
- 2 prokuratury rejonowe,
- Straż Miejska – podlegają jej 4 placówki na terenie miasta,
- Wydział Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Urzędu Miejskiego
- Państwowa Straż Pożarna (Komenda Miejska) – ochrona przeciwpożarowa realizowana jest przez 3 Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze dysponujące wozami strażackimi, dodatkowo istnieje 13 jednostek OSP.

Dotychczasowe rozwiązania i środki w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa okazały się nie wystarczająco skuteczne, czego wyrazem była rosnąca liczba przestępstw, szczególnie w dzielnicach dotkniętych wysokim bezrobociem.

Wg informacji Miejskiej Komendy Policji, w 2004 r. na terenie Częstochowy stwierdzono 5046 zdarzeń kryminalnych w kategoriach najbardziej uciążliwych dla społeczeństwa, tj. bójka i pobicie, kradzież mienia, kradzież pojazdu, kradzież z włamaniem oraz rozbój i wymuszenie. Przestępstwa ciężkie były rzadkością: odnotowano 2 zabójstwa

i 1 zgwałcenie. Zagrożenie przestępczością nie rozkłada się równomiernie na obszarze miasta. Obszarami o szczególnym natężeniu zdarzeń kryminalnych są:

- Śródmieście, w tym szczególnie:
 - rejon ograniczony ulicami: Popiełuszki, Jasnogórską, Kilińskiego, Śląską, Kopernika, Nowowiejskiego, Waszyngtona, Aleją Najświętszej Maryi Panny
 - rejon ograniczony ulicami: Kilińskiego, Jasnogórską, Kościuszki, Aleją Jana Pawła II, Wałami Dwernickiego, Aleją Wolności, Kopernika, Śląską, Lelewela, Sułkowskiego, Zimorowicza, Tuwima
 - rejon ograniczony ulicami: Wilsona, Garibaldiiego, Warszawską, Krakowską, Mielczarskiego, Piłsudskiego.

W tych trzech rejonach koncentracji odnotowano łącznie 161 kradzieży z włamaniem (na 421 odnotowanych w obszarach rewitalizacji), 331 kradzieży samochodów lub kieszonkowych (45% ogólnej liczby), 75 rozbojów (53% ogólnej liczby).
- wschodnia część dzielnicy Raków,
- rejon Starego Miasta oraz ulic Krakowskiej i Ogrodowej.

W związku z tym Rada Miasta Częstochowy przyjęła miejski program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego na lata 2003-2006 pod nazwą „Bezpieczna Częstochowa” (uchwała Nr 909/LXX/02 Rady Miasta Częstochowy z dnia 10 października 2002 roku, zmieniona uchwałą Nr 148/XV/2003 z dnia 16/06/03).

Wśród jego ustaleń znajduje się m.in. utworzenie komisariatu w dzielnicy Raków.

2.4. OKREŚLENIE GRUP SPOŁECZNYCH WYMAGAJĄCYCH WSPARCIA W RAMACH PROGRAMU REWITALIZACJI.

W roku 2001 został sporządzony Atlas Problemów Społecznych Miasta Częstochowy, który zawiera diagnozę problemów społecznych występujących w mieście. Istotną cechą tego opracowania jest analiza problemów społecznych w aspekcie przestrzennym. W wyniku przeprowadzonych badań autorzy atlasu nie tylko wskazali zjawiska problemowe w sferze społecznej występujące w mieście, ale również miejsca, w których istnieje szczególne nasilenie tych problemów.

Badania polegały na analizie dokumentów instytucji miejskich, świadczących różne usługi i świadczenia dla mieszkańców: Izba Wyrzeźwień, Ośrodek i Poradnia Leczenia Uzależnień, Powiatowy Urząd Pracy, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie, Kolegium ds. Wykroczeń Sądu Rejonowego w Częstochowie, Sąd Rejonowy w Częstochowie.

W oparciu o te badania powstała "Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych w zakresie pomocy społecznej w latach 2002 – 2010". W części diagnostycznej tego dokumentu stwierdza się, że do roku 1990 w strukturze osób korzystających z usług MOPS dominowały osoby starsze, schorowane i samotne, natomiast po roku 1991 ilość tych osób zmalała, wzrosła natomiast liczba świadczeniobiorców w wieku produkcyjnym, ubiegających się o pomoc społeczną z powodu bezrobocia (45%) i niepełnosprawności.

Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych stwierdza, że bezpośrednią konsekwencją bezrobocia jest rozszerzanie się zjawisk patologii społecznej, pogłębianie niepewności społecznej, brak poczucia bezpieczeństwa socjalnego jednostki i rodziny.

Struktura korzystających z pomocy społecznej nie odzwierciedla rzeczywistej struktury zjawisk problemowych występujących na terenie miasta. Wiadomo bowiem, że osoby z grup dotkniętych problemami bezdomności, alkoholizmu, narkomanii rzadko dobrowolnie korzystają z pomocy społecznej.

Tab. 21 Główne dysfunkcje klientów pomocy społecznej w Częstochowie odnotowane w kartotece klientów MOPS w roku 2000 i 2004

	2000		2004	
	Liczba osób dotkniętych problemem	%	Liczba osób dotkniętych problemem	%
Bezrobocie	2 397	45,5%	5869	39,9%
Niepełnosprawność	1 612	30,6%	2457	16,7%
Długotrwała choroba	511	9,7%	740	5,0%
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych	423	8,0%	1089	7,4%
Potrzeba ochrony macierzyństwa	170	3,2%	169	1,2%
Bezdomność	89	1,7%	438	3,0%
Alkoholizm	24	0,5%	404	2,8%
Ubóstwo	19	0,4%	3429	23,3%
Trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego	14	0,3%	94	0,6%
Narkomania	3	0,1%	14	0,1%
R A Z E M :	5 262	100,0%	14 703	100,0%

źródło: Atlas problemów społecznych miasta Częstochowy 2000/2001, dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Częstochowie

Osoby bezrobotne

Wśród osób bezrobotnych zarejestrowanych Powiatowym Urzędzie Pracy w Częstochowie przeważają osoby bez prawa do zasiłku. Stanowią one ponad 66% wszystkich zarejestrowanych. Kolejne 20% stanowią osoby pobierające świadczenia przedemerytalne. Najmniej liczną grupę stanowią osoby niepełnosprawne zarejestrowane jako poszukujące zatrudnienia. Ich odsetek w 2004 r. wyniósł 4,9% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych.

Tab. 22 Bezrobotni w Częstochowie wg prawa do zasiłku w latach 1991-2004

Bezrobotni	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ogółem w tys.	21,0	20,2	19,4	17,1	16,2	14,2	9,1	9,5	12,4	14,9	17,6	18,4	18,4	18,3
% osób posiadających prawo do zasiłku	68,7	53,3	46,2	65,7	65,4	58,6	31,3	19,1	18,4	14,6	13,8	11,2	9,9	9,7

źródło : PUP Częstochowa

Tab. 23 Czas pozostawania bez pracy

Czas pozostawania bez pracy	2001		2002		2003		2004	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Do 1 miesiąca	1 141	6,5%	1 152	6,3%	1 058	5,7%	1 873	10,3%
Od 1 do 3 miesięcy	2 964	16,8%	2 539	13,8%	2 364	12,8%	2 435	13,3%
Od 3 do 6 miesięcy	2 681	15,2%	2 513	13,6%	2 350	12,8%	2 145	11,7%
Od 6 do 12 miesięcy	3 289	18,7%	3 379	18,3%	2 982	16,2%	2 733	15,0%
Od 12 do 24 miesięcy	3 669	20,8%	3 835	20,8%	3 670	19,9%	2 958	16,2%
Powyżej 24 miesięcy	3 856	21,9%	5 010	27,2%	5 986	32,5%	6 113	33,5%
OGÓŁEM :	17 600	100,0%	18 428	100,0%	18 410	100,0%	18 257	100,0%

źródło: Urząd Statystyczny w Katowicach, PUP Częstochowa

Wśród bezrobotnych do niedawna najwięcej było osób pozostających bez pracy nie dłużej niż jeden rok. Pod koniec roku 2004 r. osoby te stanowiły już tylko połowę wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych. Maleje liczba osób pozostających bez pracy przez 3 - 24 miesięcy, a równocześnie wzrasta liczba osób bezrobotnych przez okres co najmniej 2 lat. W grudniu 2004 roku zarejestrowano już ponad 6,1 tys. takich osób, o 58% więcej niż w roku 2001; osoby te stanowią już 1/3 wszystkich bezrobotnych.

Systematycznie zmniejszający się odsetek osób bezrobotnych posiadających prawo do zasiłku i rosnący udział osób pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy wskazują, że kształtuje się grupa osób długotrwale bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz już należących do takich grup, co uprawnia do zaliczenia tej grupy osób do grup wymagających szczególnego wsparcia.

Wnioski takie potwierdzają badania zawarte w "Atlasie problemów społecznych Miasta Częstochowy". Autorzy Atlasu przeprowadzili w roku 2000 głębsze badania czasu pozostawania bez pracy osób bezrobotnych. W grupie pozostających bez pracy dłużej niż 2 lata (których było wówczas 3794), ponad 2600 osób (69%, a 14% ogółu bezrobotnych) nie pracowało od 25 do 48 miesięcy, a ok. 1400 osób (6,3% ogółu bezrobotnych) - przez dłuższy okres, w tym 723 osoby - powyżej 5 lat.

Wg "Atlasu" (dane za rok 2000), 31% osób bezrobotnych ma nie więcej niż trzydzieści lat. Z danych Powiatowego Urzędu Pracy wynika, w grudniu 2004 roku osoby, które nie ukończyły 35 roku życia stanowiły 41% ogólnej liczby bezrobotnych.

Tab. 24 Bezrobotni w Częstochowie wg wieku, grudzień 2004 r.

	Ogółem	wiek					
		18-24 lat	25-34 lat	35-44 lat	45-54 lat	55-59 lat	60 i więcej
Liczba	18 257	2 827	4 672	3 978	5 661	963	156
%	100%	15,48%	25,59%	21,79%	31,01%	5,27%	0,85%

źródło: PUP Częstochowa

Taki charakter bezrobocia może prowadzić do poważnych problemów społecznych. Młodzi ludzie, nie posiadający własnego zarobkowego źródła utrzymania, mają znikome szanse na założenie normalnej rodziny. Dane te wyjaśniają przyczyny narastającego rozwoju patologii wśród młodzieży.

Z drugiej strony, prawie 6,8 tys. bezrobotnych to osoby powyżej 45 roku życia, czyli takie które na rynku pracy nie należą do chętnie poszukiwanych przez pracodawców. Bez wsparcia ich szanse na ponowne zatrudnienie są niewielkie, czego dowodzą przedstawione wyżej dane.

Największa koncentracja zjawiska bezrobocia występuje w okolicach ulic: Alei Niepodległości, Bohaterów Katynia, Sportowej, Kiedrzyńskiej, Mireckiego, Starzyńskiego, Krakowskiej, Michałowskiego, Alei Armii Krajowej, Bienia, Alei N.M.P., Warszawskiej, Iwaskiewicza, Limanowskiego, Orkana, Obrońców Westerplatte, Słowackiego oraz Lechonia.

Przy wymienionych ulicach w roku 2000 mieszkało łącznie 27,2% spośród wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych.

Osoby niepełnosprawne

Istotnym zagadnieniem z zakresu spraw społecznych są problemy życiowe osób niepełnosprawnych.

Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych zwraca uwagę na trudności w określeniu skali problemu niepełnosprawności, spowodowane brakiem szczegółowych danych liczbowych z wiarygodnych źródeł. Wg danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, szacunkowa liczba osób niepełnosprawnych na dzień 31 grudnia 2001 r. wynosiła 16438, co stanowiło 6,4% ogółu mieszkańców. Liczba ta nie odzwierciedla stanu faktycznego niepełnosprawności, ponieważ nie uwzględnia orzeczeń wydanych przez inne organy orzekające.

Pełniejsze rozpoznanie zasięgu problemu niepełnosprawności przyniosły wyniki Narodowego Spisu Powszechnego, wskazującego, że osoby niepełnosprawne stanowią 12,6% ogółu mieszkańców Częstochowy.

Tab. 25 Niepełnosprawni w Częstochowie wg ekonomicznych grup wieku

	liczba	%	w tym					
			kobiety		niepełnosprawni prawnie *)		niepełnosprawni tylko biologicznie	
			liczba	%	liczba	%	liczba	%
OGÓŁEM	31764	100,0%	17401	54,8%	23427	73,8%	8337	26,2%
Według ekonomicznych grup wieku:								
Przedprodukcyjny	1392	4,4%	603	3,5%	839	3,6%	553	6,6%
Produkcyjny	16238	51,1%	7027	40,4%	14043	59,9%	2195	26,3%
– mobilny (18-44 lata)	4283	13,5%	1867	10,7%	3594	15,3%	689	8,3%
– niemobilny (45 lat i więcej)	11955	37,6%	5160	29,7%	10449	44,6%	1506	18,1%
Poprodukcyjny	14132	44,5%	9770	56,1%	8545	36,5%	5587	67,0%

*) **osoba niepełnosprawna prawnie** - osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony

osoba niepełnosprawna biologicznie - osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa)

źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Tab. 26 Niepełnosprawni w Częstochowie wg ekonomicznych grup wieku

	liczba	%	w tym					
			kobiety		niepełnosprawni prawnie		niepełnosprawni tylko biologicznie	
			liczba	%	liczba	%	liczba	%
OGÓŁEM	31764	100,0%	17401	54,8%	23427	73,8%	8337	26,2%
Według aktywności ekonomicznej:								
Aktywni zawodowo, w tym:	6135	19,3%	2489	14,3%	4796	20,5%	1339	16,1%
– pracujący	3995	12,6%	1594	9,2%	3205	13,7%	790	9,5%
– bezrobotni	2140	6,7%	895	5,1%	1591	6,8%	549	6,6%
Bierni zawodowo	25496	80,3%	14844	85,3%	18524	79,1%	6972	83,6%
Nieustalony status	133	0,4%	68	0,4%	107	0,5%	26	0,3%

źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego, problem blisko 31,8 tys. osób niepełnosprawnych, funkcjonujących w 18 tys. rodzin, dotyczy 1/5 mieszkańców Częstochowy, tj. 49 tys. osób, z tego:

- 38% rodzin (6914) to małżeństwa bez dzieci, w 70% tych rodzin osoba niepełnosprawna jest głową rodziny,
- 42% rodzin (7577) to małżeństwa (partnerzy) z dziećmi, w 56 % tych rodzin osoba niepełnosprawna jest głową rodziny, w 24% rodzin (1833) - niepełnosprawne jest dziecko;
- 20% rodzin (3534) to osoby samotnie wychowujące dzieci, przy czym w 76% tych rodzin głowa rodziny jest osobą niepełnosprawną, a w 39% jest niepełnosprawne dziecko.

Dzieci i młodzież z rodzin ubogich i zagrożonych patologią

Jako grupę wymagającą szczególnego wsparcia ze strony pomocy społecznej Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych wskazuje dzieci i młodzież pochodzące z rodzin ubogich oraz zagrożonych patologią społeczną.

Na dzień 31.12.2004 r. wydano 160 orzeczeń sądów rodzinnych i nieletnich, w oparciu o które skierowano:

- 53 dzieci do domu małych dzieci
- 4 dzieci do Katolickiej Placówki Wychowawczej „Nasz Dom”
- 2 dzieci do rodzinnego domu dziecka
- 67 do pogotowia opiekuńczego
- 12 dzieci do placówek opiekuńczo-wychowawczych poza terenem Częstochowy

W roku 2001 w działających 14 placówkach opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego, tj. ogniskach i świetlicach terapeutycznych, opieką objętych zostało 953 wychowanków.

W pierwszym półroczu 2002 r. z pomocy korzystało już 1187 dzieci, natomiast w 2004 r. liczba dzieci i młodzieży wynosiła 1665, uczęszczających na zajęcia w 32 placówkach.

Osoby bezdomne

Bezdomność zaliczana jest do najistotniejszych problemów polityki socjalnej i działań służb społecznych. Liczba osób bezdomnych w Częstochowie określana jest szacunkowo na 400 osób.

Zmierzając do poprawy warunków życia osób bezdomnych i ich integracji ze społeczeństwem, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz współpracujące organizacje pozarządowe znacznie zwiększyły bazę noclegową na terenie miasta. Rozbudowano i zreorganizowano istniejące już placówki, uruchomiono również Przytulisko dla Bezdomnych Rodzin. Dzięki tym działaniom możliwe było objęcie pomocą większej ilości osób zgłaszających się o pomoc, a tym samym rozszerzenie i zwiększenie świadczonych usług socjalnych. Na terenie miasta dostępne są:

- 22 miejsca noclegowe w Przytulisku św. Brata Alberta dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Krakowskiej 80/2 prowadzonym przez Caritas Archidiecezji Częstochowskiej,
- 118 miejsc w Miejskim Schronisku i Noclegowni dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Krakowskiej 80/15 (ze względu na rosnące potrzeby na miejsca noclegowe potrzebna jest adaptacja kolejnej kondygnacji budynku),
- 12 miejsc w Hostel dla Bezdomnych prowadzonym przez Fundację Chrześcijańską "Adullam" przy ul. Ciasnej 10,
- 48 miejsc noclegowych w Przytulisku dla Kobiet „OAZA” prowadzonym przez Caritas Archidiecezji Częstochowskiej przy ul. Staszica 5.

Osoby bezdomne najczęściej dotknięte są również chorobą alkoholową, co stanowi główną przyczynę ich problemu. Istnieje potrzeba wsparcia tych grup w procesie wychodzenia z bezdomności, poprzez połączenie terapii uzależnień oraz pomocy w zdobyciu stałej pracy, warunkującej powrót tych osób do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Osoby w podeszłym wieku

Ujemny przyrost demograficzny utrzymujący się od kilkunastu lat sprawia, że społeczeństwo Częstochowy jako całość starzeje się. Udział osób w wieku poprodukcyjnym jest wyższy, niż w populacjach o zrównoważonym rozwoju demograficznym, czyli takich, w których liczba urodzeń co najmniej równoważy liczbę zgonów.

Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych zauważa, że starzejąca się społeczność miasta staje się ważnym problemem, tym bardziej, że ze starością wiąże się nieodłącznie niepełnosprawność, spowodowana chorobami i niedołączeniem.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Częstochowie utworzył w ramach własnych struktur komórkę specjalistyczną, organizującą i świadczącą usługi opiekuńcze dla osób starszych. Istotą stworzonego przez MOPS systemu jest wsparcie osób starszych w ich naturalnym środowisku zamieszkania i zapewnienie im specyficznych form pomocy, mających na celu jak najdłuższe utrzymanie we własnym środowisku oraz ograniczenie wykluczenia z życia społecznego.

W roku 2004 usługami opiekuńczymi objęto 471 osób - przy zatrudnieniu 120 opiekunek, a specjalistycznymi usługami 98 osób - przy zatrudnieniu 23 opiekunek.

Inną formą pomocy niekonwencjonalnej jest skupianie starszych osób odsuniętych od życia zawodowego i regularnego wykonywania obowiązków służbowych w grupy samopomocowe - kluby seniora. Korzystają oni również z usług świadczonych przez Dzienny Dom Pomocy Społecznej przy Alei Wolności 20.

Osoby uzależnione od alkoholu i narkotyków

Poważnym problemem społecznym jest zagrożenie alkoholizmem. W obsługującej mieszkańców Częstochowy Izbie Wytrzeźwień w roku 2000 łącznie przyjęto 7600 pacjentów. Większość z nich, bo 93,9% stanowili mężczyźni. Ponad 6% pacjentów korzystała z usług izby więcej niż jeden raz.

Liczbę pacjentów Izby Wytrzeźwień w latach 2001-2004 obrazuje poniższa tabela:

Tab. 27 Pacjenci Izby Wytrzeźwień w latach 2001 - 2004

	2001	2002	2003	2004
Ogółem, z tego	5981	5517	4676	4190
Mężczyźni (pełnoletni)	5510	5158	4381	3904
Kobiety (pełnoletnie)	350	264	215	235
Nieletni	121	95	80	51

źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Osobom z Problemami Alkoholowymi

W 2000 r. Ośrodek Profilaktyczno-Społeczny dla Uzależnionych i ich Rodzin w Częstochowie przyjął łącznie 130 mieszkańców miasta.

Obserwuje się obniżanie wieku pacjentów ośrodka. Najliczniej reprezentowane są roczniki urodzone w latach siedemdziesiątych (38,5% wszystkich pacjentów), na drugim miejscu grupa pacjentów urodzona po roku 1980 (28,5%), na trzecim czterdziestolatki (16,2%).

W roku 2000 Ośrodek Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia w Częstochowie przy ul. Ogrodowej 66, przyjął łącznie 1085 pacjentów. Dwudziestolatki stanowili 11,9% pacjentów przychodni, a osoby, które w momencie kontaktu z ośrodkiem, będące w wieku produkcyjnym, nigdzie nie były zatrudnione - ponad 37%. Natomiast dane za 2004 r. przedstawiają się następująco:

Tab. 28 Pacjenci Ośrodka Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia w r. 2004

	kobiety	mężczyźni
Ogółem z tego	548	1751
– Leczenie w systemie ambulatoryjnym	118	466
– Poradnia	44	383
– Oddział Dzienny Terapii Uzależnień	52	222
– Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych – OLAZA	30	349
– Program ponadpodstawowy	304	331

źródło: dane Ośrodka Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnienia

Ponadto w roku 2004 powstał nowy NZOZ Ośrodek Terapii Uzależnień i Współuzależnień przy ul. Barlickiego 2, który w okresie 1.09.2004 – 31.12.2004 r. przyjął 153 osoby, w tym 66 kobiet oraz 87 mężczyzn.

Wg policji, w ostatnich latach gwałtownie rozszerza się zagrożenie narkomanią, szczególnie dotyczące młodzieży. Zasięg problemu jest dotychczas słabo zbadany i wymaga dokładniejszego rozpoznania.

Liczbę osób używających narkotyków, które zgłosiły się do Poradni Profilaktyki i Terapii

Uzależnień MONAR w 2003 r. obrazuje poniższa tabela:

Tab. 29 Osoby używające narkotyki zarejestrowane w Poradni Profilaktyki i Terapii Uzależnień MONAR w roku 2003

	razem	w wieku				
		do 12 lat	13-15 lat	16-19 lat	20-29 lat	powyżej 30 lat
Ogółem z tego	911	0	2	250	513	146
- kobiety	413	0	0	104	233	76
- mężczyźni	498	0	2	146	280	70

źródło: dane Poradni Profilaktyki i Terapii Uzależnień MONAR

2.5. POMOC SPOŁECZNA, OPIEKA SOCJALNA

Główną jednostką samorządową w sferze pomocy społecznej jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Zadania realizowane przez MOPS dotyczą głównie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ośrodek przyznaje świadczenia pieniężne i rzeczowe, świadczy usługi opiekuńcze, wspiera organizacje społeczne w zakresie pomocy dzieciom, rodzinom wielodzietnym oraz osobom niepełnosprawnym. Główne kierunki działań MOPS to:

- działania skierowane na osoby dotknięte bezrobociem, w tym:
 - poradnictwo zawodowe (aktywizacja bezrobotnych klientów, warsztaty dotyczące metod poszukiwania pracy, autoprezentacji podczas rozmowy kwalifikacyjnej, edukacja w zakresie pisania życiorysu);
 - pomoc w uzyskaniu możliwości udziału w programach i zajęciach aktywizujących dla bezrobotnych;
 - pomoc w uzyskaniu dostępu do szkoleń przekwalifikowujących;
 - pomoc w adaptacji w środowisku pracy;
 - praca socjalna.
- pomoc młodzieży opuszczającej rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze, w tym:
 - pomoc finansowa na zabezpieczenie podstawowych potrzeb życiowych i umożliwienie kontynuowania nauki, podnoszenia kwalifikacji, zdobywania zawodu;
 - organizowanie szkoleń i zajęć warsztatowych w zakresie poszukiwania pracy, rozmowy kwalifikacyjnej;
 - praca socjalna.

W mieście istnieją cztery Domy Pomocy Społecznej, dysponujące łącznie 484 miejscami dla osób w podeszłym wieku, przewlekle psychicznie chorych oraz niepełnosprawnych intelektualnie.

Częstochowski MOPS prowadzi również Ośrodek Interwencji Kryzysowej, który w 2004r. przyjął 95 osób.

W roku 2003 wartość udzielonych świadczeń pomocy społecznej na jednego

świadczeniobiorcę wyniosła 1700,7 zł, co wśród miast na prawach powiatu stawia Częstochowę na trzecim miejscu (wyższe świadczenia udzielono jedynie w Gliwicach i Jastrzębiu – Zdroju).

W 2003 r. pomoc udzielona w formie usług w przeliczeniu na 1 osobę korzystającą, której wartość wyniosła 4246 zł, była wśród powiatów miejskich najwyższa w województwie (w drugim pod tym względem Bielsku - Białej analogiczny wskaźnik wyniósł 3247 zł) i o 80% przewyższyła średni wskaźnik dla woj. śląskiego.

W 2004 r. wartość tej pomocy wyniosła odpowiednio 4806 zł i 4879 zł.

Organizacje pozarządowe prowadzące działalność w sferze pomocy społecznej, to m.in.:

- Caritas Archidiecezji Częstochowskiej. Organizacja ta prowadzi m.in. Przytulisko dla kobiet „Oaza”, Przytulisko dla Rodzin, przejmie też prowadzenie Schroniska i Noclegowni dla Bezdomnych Mężczyzn przy ul. Krakowskiej 80/15.
- Polski Czerwony Krzyż – Oddział w Częstochowie,
- Polski Komitet Pomocy Społecznej Oddział w Częstochowie,
- Chrześcijańska Fundacja „Adullam”,
- Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy „Agape”,
- Bank Żywności w Częstochowie.

W celu poprawy jakości usług i efektywności świadczenia pomocy Gmina Miasto Częstochowa prowadzi politykę przekazywania zadań z zakresu pomocy społecznej organizacjom pozarządowym. Dzięki takiemu rozwiązaniu, organizacje mogą korzystać, oprócz środków przekazywanych im na ten cel przez gminę, z innych źródeł finansowania: funduszy unijnych i rządowych, dotacji państwowych, darczyńców.

2.6. STRUKTURA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

W Częstochowie działa blisko 450 organizacji pozarządowych, są to stowarzyszenia, fundacje, stowarzyszenia kultury fizycznej, uczniowskie kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, które zorganizowane są w formie stowarzyszeń.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie wymienia także grono podmiotów, które organizacjami pozarządowymi nie są, jednakże zostały z nimi zrównane w prawach w zakresie prowadzenia działalności pożytku publicznego. Są to osoby prawne i jednostki organizacyjne kościołów i związków wyznaniowych, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego.

Zgodnie z programem współpracy samorządu miasta Częstochowy z organizacjami pozarządowymi "Partnerstwo dla Częstochowy" istnieje sfera działalności publicznej będąca obszarem współpracy samorządu oraz organizacji pozarządowych. Obejmuje ona zadania publiczne wykonywane przez samorząd miasta Częstochowy na podstawie ustaw i dobrowolnie podejmowane przez organizacje pozarządowe w ramach swojej działalności statutowej, dotyczącej sfer:

- a. pomocy socjalnej osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej,
- b. udzielania wsparcia osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom,
- c. wychowania i edukacji dzieci i młodzieży,
- d. upowszechniania kultury fizycznej, sportu i turystyki,
- e. szkolenia sportowego dzieci i młodzieży,
- f. kultury i sztuki,
- g. kultywowania tradycji narodowych,

- h. promocji i ochrony zdrowia,
- i. zapobiegania patologiom społecznym, w tym profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych,
- j. zapobiegania narkomanii i profilaktyki HIV/AIDS,
- k. ochrony środowiska
- l. nauki, techniki, gospodarki
- m. ratownictwa.

Za współpracę z organizacjami odpowiada z ramienia Urzędu Miasta Pełnomocnik Prezydenta ds. Organizacji Pozarządowych. Rada Miasta Częstochowy przyjęła uchwałę z dnia 26 listopada 2004 r. Roczny program współpracy samorządu miasta Częstochowy z organizacjami pozarządowymi na rok 2005 "Partnerstwo dla Częstochowy" określający formy współpracy Samorządu Miasta Częstochowy z organizacjami pozarządowymi. Są to:

- a. Zlecenie podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego realizacji zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na ten cel.
- b. Pomoc Miasta w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych z innych źródeł niż budżet miasta.
- c. Uczestnictwo we wspólnych inicjatywach organizowanych zarówno przez Urząd Miasta, jak i organizacje pozarządowe.
- d. Stwarzanie udogodnień organizacjom pozarządowym w dostępie do lokali na prowadzenie działalności pożytku publicznego.
- e. Promocja, szczególnie w środkach masowego przekazu, działalności pożytku publicznego, prowadzonej przez organizacje pozarządowe i inne podmioty.
- f. Pomoc w nawiązywaniu kontaktów międzynarodowych.
- g. Uczestnictwo przedstawicieli organizacji pozarządowych w zespołach o charakterze doradczym i inicjatywnym.

W ramach przeprowadzanych otwartych konkursów na realizację zadań publicznych miasta Częstochowy zostają udzielane dotacje dla organizacji. W 2004 r. 213 organizacji pozarządowych złożyło 861 wniosków o wsparcie finansowe prowadzonych przez siebie różnorodnych działań. Z liczby tej pozytywnie rozpatrzono 516 wniosków przyznając dotacje dla 197 organizacji.

Tab. 30 Liczba i kwota przyznanych dotacji dla organizacji pozarządowych w 2004 r.

Rodzaj działalności	Liczba złożonych wniosków	Liczba przyznanych dotacji	Kwota przyznanych dotacji
Oświata i edukacja	42	13	30 500,0
Sport, turystyka i kultura fizyczna	285	144	1 763 200,0
Kultura i Sztuka	55	35	190 500,0
Ochrona i promocja zdrowia	36	15	139 709,9
Przeciwdziałanie patologiom	161	91	881 610,0
Przeciwdziałanie narkomanii	10	9	44 989,0
Wypoczynek zimowy dzieci i młodzieży	87	81	68 941,9
Wypoczynek letni dzieci i młodzieży	83	57	129 843,3
MOPS - pomoc społeczna	84	53	155 950,0
MOPS - świetlice	18	18	658 620,0
RAZEM :	861	516	4 063 864,1

Źródło: Pełnomocnik Prezydenta Miasta Częstochowy ds. Organizacji Pozarządowych.

2.7 IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW

Do problemów społecznych o najszerszym zasięgu na obszarze Częstochowy zaliczają się:

- wysokie bezrobocie, które w połowie ma już charakter długotrwały powodując wykluczenie społeczne kilku tysięcy osób i członków ich rodzin oraz kompleks zjawisk patologicznych, których źródłem jest długotrwały brak pracy, ubożenie i sytuacje kryzysowe w rodzinie, wśród nich:
 - alkoholizm i uzależnienie od środków psychoaktywnych,
 - przedwczesne wypadanie dzieci i młodzieży z systemu szkolnego oraz nierówność szans rozwoju,
 - przestępczość i wzrastające zagrożenie bezpieczeństwa, szczególnie mienia;
- ubóstwo, ogarniające coraz szerszy krąg społeczeństwa;
- niepełnosprawność, dotycząca ok. 20% mieszkańców miasta;
- problemy osób starych.

Przestrzenne rozmieszczenie zjawisk patologicznych na obszarze miasta jest nierównomierne i pokrywa się z obszarami o najwyższej koncentracji osób nie posiadających pracy; zarazem w większości dzielnice o szczególnym nasileniu tych problemów są obszarami o starzejącej się strukturze demograficznej.

Tab. 31 Główne ulice zamieszkiwane w 2000 roku przez osoby i środowiska w sytuacji problemowej i kryzysowej w Częstochowie

Ulica	Ogólna liczba mieszkańców ulicy	Osoby w sytuacji problemowej		
		Liczba	% mieszkańców ulicy	% mieszkańców miasta
Krakowska	1 596	876	54,8 %	2,6 %
Niepodległości	4 387	667	15,2 %	1,9 %
Warszawska	1 824	542	29,7 %	1,6 %
Aleja N.M.P.	2 228	533	23,9 %	1,6 %
Sportowa	3 427	532	15,5 %	1,6 %
Kiedrzyńska	3 361	478	14,2 %	1,4 %
Armii Krajowej	3 956	420	10,6 %	1,2 %
Al. Wolności	595	418	70,2 %	1,2 %
Bohaterów Katynia	7 717	408	5,3 %	1,2 %
Limanowskiego	1 644	405	24,6 %	1,2 %
Starzyńskiego	2 779	394	14,2 %	1,2 %
Michałowskiego	2 160	385	17,8 %	1,1 %

źródło: Atlas problemów społecznych miasta Częstochowy 2000/2001.

Powyższe przesłanki upoważniają do wskazania obszarów miasta znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Obszarami o największej koncentracji wszystkich badanych problemów społecznych są:

- Śródmieście,
- Stare Miasto,
- obszar miasta obejmujący Raków, Błeszno, Bór oraz Ostatni Grosz,
- Osiedle Północ oraz Osiedle Tysiąclecia.

Wg Atlasu Problemów Społecznych Miasta Częstochowy 2000/2001, Dzielnice Śródmieście i Stare Miasto to obszary o szczególnej koncentracji zjawisk kryzysowych i problemów społecznych. W ich obrębie wskazać można obszar o szczególnym nasileniu występowania badanych problemów, wyznaczony ulicami: Piłsudskiego, Aleją N.M.P., Krakowską oraz Ogrodową.

Większość badanych zjawisk i problemów społecznych dotyczy młodych osób o podstawowym lub co najwyżej zasadniczym zawodowym wykształceniu, często samotnych lub stanu wolnego. Szansą ograniczenia procesu marginalizacji tej grupy jest podniesienie jej poziomu wykształcenia, tak by mogła ona sobie lepiej poradzić w zmieniającej się rzeczywistości społecznej, w której wykształcenie, w tym co najmniej ogólne średnie, stanowi warunek aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-ekonomicznym miasta i regionu.

Właściwym kierunkiem działania jest realizacja zadań określonych w Powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, której naczelną zasadą jest prowadzenie pracy socjalnej z osobą, rodziną, społecznością lokalną, w celu doprowadzenia do życiowego usamodzielnienia się osób i rodzin oraz ich integracja ze społeczeństwem oraz maksymalne zaangażowanie w te działania organizacji pozarządowych.

Projekty społeczne powinny być realizowane w powiązaniu z działaniami wspierającymi aktywność gospodarczą w dzielnicach problemowych oraz działaniami poprawiającymi stan szeroko rozumianej infrastruktury społecznej i technicznej.

3. Zagospodarowanie przestrzenne

Struktura przestrzenna Częstochowy odznacza się regularnym, koncentrycznym kształtem obszaru zurbanizowanego, z centralnie zlokalizowaną dzielnicą śródmiejską o wysokiej intensywności zabudowy oraz promienistym układem historycznych dróg prowadzących do miasta, będących zarazem osiami widokowymi na symbol miasta - klasztor na Jasnej Górze. Śródmieście otoczone jest zabudową stopniowo obniżającą wysokość i rozluźniającą się w miarę oddalania od centrum miasta. Osiedla budownictwa wielorodzinnego skupione są w dwóch obszarach przylegających do dzielnicy śródmiejskiej od południa i północy.

Pomiędzy Jasną Górą a historycznym Starym Rynkiem czytelnie wyodrębnia się układ zwartej zabudowy historycznego centrum miasta, uformowany wokół osi Alei Najświętszej Maryi Panny - jednej z najdłuższych głównych ulic w Polsce.

3.1. STRUKTURA UŻYTKOWANIA TERENU

Tab. 32 Struktura użytkowania gruntów w Częstochowie

Rodzaj terenu (dominujące funkcje)	Pow. w ha	odsetek powierzchni ogółem
tereny zwartej zabudowy mieszkaniowo-usługowej (śródmiejskiej)	175	1,1
tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej (blokowej)	492	3,1
tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	2390	15,0
tereny usług publicznych i komercyjnych	498	3,1
tereny przemysłowo-składowe	1141	7,1
tereny infrastruktury technicznej	81	0,5
tereny ulic, parkingów i garaży	770	4,8
tereny kolejowe	231	1,4
tereny sportowo-rekreacyjne, zieleń parkowa	303	1,9
ogródki działkowe	261	1,6
cmentarze	75	0,5
tereny leśne, zadrzewienia	1312	8,2
zbiorniki wodne	91	0,6
grunty rolne w kompleksach, uprawy ogrodnicze	4882	30,6
pozostałe (rozproszone grunty rolne w terenach zurbanizowanych, nieużytki)	3 270	20,5
RAZEM :	15972	100,0

źródło: Opracowanie ekofizjograficzne dla miasta Częstochowy, Biuro Rozwoju Regionu Katowice, 2004

3.2. PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Zasady zagospodarowania terenów na obszarze Częstochowy regulują: miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uchwalone po 1 stycznia 1995 roku, decyzje o warunkach zabudowy terenu oraz decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Do 31 grudnia 2003 r. obowiązywał w mieście miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego – zmiana planu, przyjęty uchwałą Nr 28/IV/94 Rady Miasta Częstochowy z dnia 27 października 1994 r. Plan ten utracił moc prawną na mocy art. 67 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w brzmieniu ustalonym zmianą ustawy z dnia 13 lipca 2000 r.

Pomimo utraty mocy prawnej, plan ogólny stanowi nadal podstawę wydawania decyzji o warunkach zabudowy, ponieważ zgodnie z art. 61 ust. 1 pkt 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, decyzję taką można wydać (pod warunkiem spełnienia pozostałych wymagań, określonych w art. 61 ust. 1 pkt 1-3), dla terenu który był objęty zgodą na przeznaczenie nierolnicze i nieleśne uzyskaną przy sporządzaniu tego planu. W praktyce oznacza to wszystkie tereny które były przeznaczone na cele nierolnicze lub nieleśne. Zgodnie z art. 61 ust. 2, bez obowiązku sporządzenia miejscowego planu można też wydawać decyzje o warunkach zabudowy dla inwestycji produkcyjnych, lokalizowanych na terenach przeznaczonych na ten cel w nieobowiązującym już planie.

Wg stanu na koniec grudnia 2004 r. na terenie Częstochowy obowiązuje 7 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które obejmują łącznie powierzchnię około 195 ha (stanowi to około 1,2% powierzchni całego miasta).

W trakcie sporządzania znajduje się 13 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obejmują one obszar około 325 ha (stanowi to około 2% całkowitej powierzchni miasta).

3.3. ZASOBY MIESZKANIOWE

Liczba mieszkań w Częstochowie na koniec roku 2003 wynosiła wg GUS 93812. W tej liczbie mieszczą się zarówno zasoby zamieszkane, jak i niezamieszkane.

Dane o mieszkaniach niezamieszkałych zostały zebrane w trakcie Narodowego Spisu Powszechnego. Wg tego źródła, w roku 2002 w ogólnej liczbie 93357 mieszkań, było 4577 mieszkań niezamieszkałych (ok. 5% całego zasobu), z tego 714 opuszczonych, przeznaczonych do rozbiórki. 87% opuszczonych mieszkań było własnością prywatną, 54 mieszkania (ok. 7%) należały do gminy, pozostałe stanowiły własność innych podmiotów. Spośród wolnych mieszkań przeznaczonych do zamieszkania, których było 3 854, ok. 1 500 znajduje się w budynkach wybudowanych przed 1939 r.

Tab. 33 Mieszkania według stanu wykorzystania i własności

	ogółem	zamieszkane stale		niezamieszkane				
		liczba	% ogółem	razem	przeznaczone do stałego zamieszkania	% ogółem	przeznaczone do rozbiórki	% ogółem
OGÓŁEM	93357	87589	93,8%	4568	3854	4,1%	714	0,8%
z tego stanowiące własność :								
Osób fizycznych	35852	31824	36,3%	3306	2686	69,7%	620	86,8%
Spółdzielni mieszkaniowych	43035	41820	47,7%	866	843	21,9%	23	3,2%
Gminy	11798	11457	13,1%	256	202	5,2%	54	7,6%
Skarbu Państwa	454	444	0,5%	8	5	0,1%	3	0,4%
Zakładów pracy	1218	1108	1,3%	85	81	2,1%	4	0,6%
Pozostałych podmiotów	1000	936	1,1%	47	37	1,0%	10	1,4%

źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Według spisu powszechnego w 2002 roku, zasoby zamieszkane wynosiły 88 148 mieszkań (z tego 559 stanowiły mieszkania przeznaczone do czasowego lub sezonowego zamieszkania, a 87589 - mieszkania zamieszkane stale).

Przeciętna liczba izb w jednym mieszkaniu wynosi w Częstochowie 3,28, a przeciętna powierzchnia użytkowa:

- 1 mieszkania : 58,9 m² (woj. śląskie - 65,7 m², miasta - 60,5 m²)
- przypadająca na 1 osobę : 20,8 m² (woj. śląskie - 23,1 m², miasta - 22,1 m²).

W strukturze zasobów wg wielkości największą grupę stanowią mieszkania o powierzchni 40-49 m² oraz 50-59 m² (stanowią odpowiednio - 23% i 22% zasobów zamieszkałych).

Spółdzielnie mieszkaniowe posiadają około 48% ogólnej liczby mieszkań w Częstochowie, ponad 36% należy do osób fizycznych, a 12,6% stanowi zasoby komunalne (w całym województwie śląskim mieszkania komunalne stanowią przeciętnie 13,6%, w miastach - 16,21%).

Wg danych NSP 2002 w budynkach najstarszych, wybudowanych przed 1918 rokiem skupia się 6,5% powierzchni mieszkań w Częstochowie (są to 7083 mieszkania zamieszkałe i 824 mieszkania niezamieszkałe). Około 8% powierzchni mieszkań znajduje się w budynkach zbudowanych w okresie międzywojennym (1918 – 1944); mieszkań takich jest 7713, w tym 664 niezamieszkałe. Najwięcej zasobów mieszkaniowych, bo około 70% mieści się w budynkach wybudowanych w okresie powojennym (1945 – 1988). Mieszkania w najnowszym budownictwie (od 1989 r.) stanowią około 15% powierzchni ogólnej mieszkań w mieście.

Tab. 34 Stan wyposażenia mieszkań zamieszkałych w media

mieszkania wyposażone w:	liczba mieszkań	% ogółu mieszkań w mieście
wodociąg	86723	98,00%
w tym: z sieci	85880	97,00%
lokalny	843	0,96%
ustęp splukiwany	83946	95,00%
w tym: do sieci	76562	87,00%
do urządzenia	7384	8,40%
łazienkę	81991	93,01%
ciepłą wodę bieżącą	79051	89,68%
w tym ogrzewaną: poza mieszkaniem	9995	11,34%
w mieszkaniu	69056	78,34%
gaz	80191	90,97%
w tym: z sieci	65224	73,99%
z butli	14967	16,98%
centralne ogrzewanie	73670	83,58%
w tym: zbiorowe	54504	61,83%
indywidualne	19166	21,74%

źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Zasoby substandardowe

Wg NSP 2002, 5300 zamieszkałych mieszkań ma powierzchnię mniejszą od 30 m² (z tego 1012 należy do gminy, 2343 do osób fizycznych, pozostałe - do spółdzielni mieszkaniowych i innych podmiotów). 3774 spośród zamieszkałych mieszkań stanowiły lokale 1-izbowe (bez wydzielonej kuchni); z tego 623 nie miały wodociągu sieciowego, a 1339 - ustępu splukiwanego.

Komunalny zasób mieszkaniowy

Wg Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Częstochowa na lata 2005 – 2010, w dniu 30 sierpnia 2004 r. mieszkaniowy zasób Gminy Częstochowa tworzyło 11188 lokali mieszkalnych, znajdujących się w 246 budynkach stanowiących 100% własność gminy oraz w 362 budynkach wspólnot mieszkaniowych. Przeciętna wielkość mieszkania w zasobach komunalnych wynosi 45 m².

Gmina Częstochowa posiadała 384 lokale socjalne, natomiast zapotrzebowanie jest prawie trzykrotnie wyższe.

W latach 2005–2010 nie przewiduje się znacznej zmiany wielkości zasobów Gminy Częstochowa. Do 2011 roku będzie oddanych 416 mieszkań. Z analizy stanu technicznego zasobów wynika, że w okresie 6 lat należy wyburzyć 46 budynków mieszkalnych o łącznej liczbie 405 lokali mieszkalnych. Zakłada się, iż w miejsce obiektów o złym stanie technicznym, przeznaczonych do rozbiórki, jak również nieruchomości zwróconych właścicielom oraz mieszkań sprzedanych, w celu utrzymania ilości mieszkań komunalnych na obecnym poziomie pozyskiwane będą nowe lokale, poprzez: budowę nowych budynków komunalnych, adaptację obiektów hotelowych, internatów, obiektów poprzemysłowych na cele mieszkaniowe, zakup budynków.

Pozyskiwanie lokali socjalnych będzie prowadzone w wyniku:

- przekształcania lokali komunalnych o obniżonym standardzie,
- adaptacji na lokale socjalne budynków i lokali niemieszkalnych,
- budowy budynków o obniżonym standardzie przy udziale środków zewnętrznych.

Potrzeby remontowe w pozostałych zasobach są bardzo duże, co wynika z ich wieku - tylko 7% budynków powstało po roku 1970, 34% - przed rokiem 1950, a 41% w latach 1950 - 1960. 24 budynki wymagają natychmiastowych remontów o charakterze zabezpieczającym.

Wiele budynków wymaga remontów kapitalnych, dociepleń, kompleksowej wymiany instalacji i stolarki otworowej. 283 budynków ogrzewanych jest piecami, w tym znaczna część - na węgiel.

Zestawienie potrzeb remontowych i modernizacyjnych na lata 2005– 2010 zamyka się kwotą ok. 69 mln zł (poziom cen 2004 r.). Łączna wysokość potrzebnych nakładów wynosi ok. 230 mln zł.

Zarządzanie miejskim zasobem powierzono Zakładowi Gospodarki Mieszkaniowej "TBS" Sp. z o.o., której 100% udziałów posiada Gmina Częstochowa. Zakresem działania ZGM „TBS” Sp. z o.o. jest sprawowanie zwykłego zarządu budynkami i lokalami stanowiącymi mienie komunalne gminy. Obecnie Spółka sprawuje zarząd budynkami stanowiącymi:

- mienie komunalne gminy
- własność Skarbu Państwa – administrowanie powierzone w drodze przetargu
- własność osób fizycznych nieznaną z miejsca pobytu
- współwłasność osób fizycznych i gminy (Wspólnoty Mieszkaniowe - 365 budynków) oraz budynkami pozostającymi w administracji zleconej przez osoby prawne lub fizyczne.

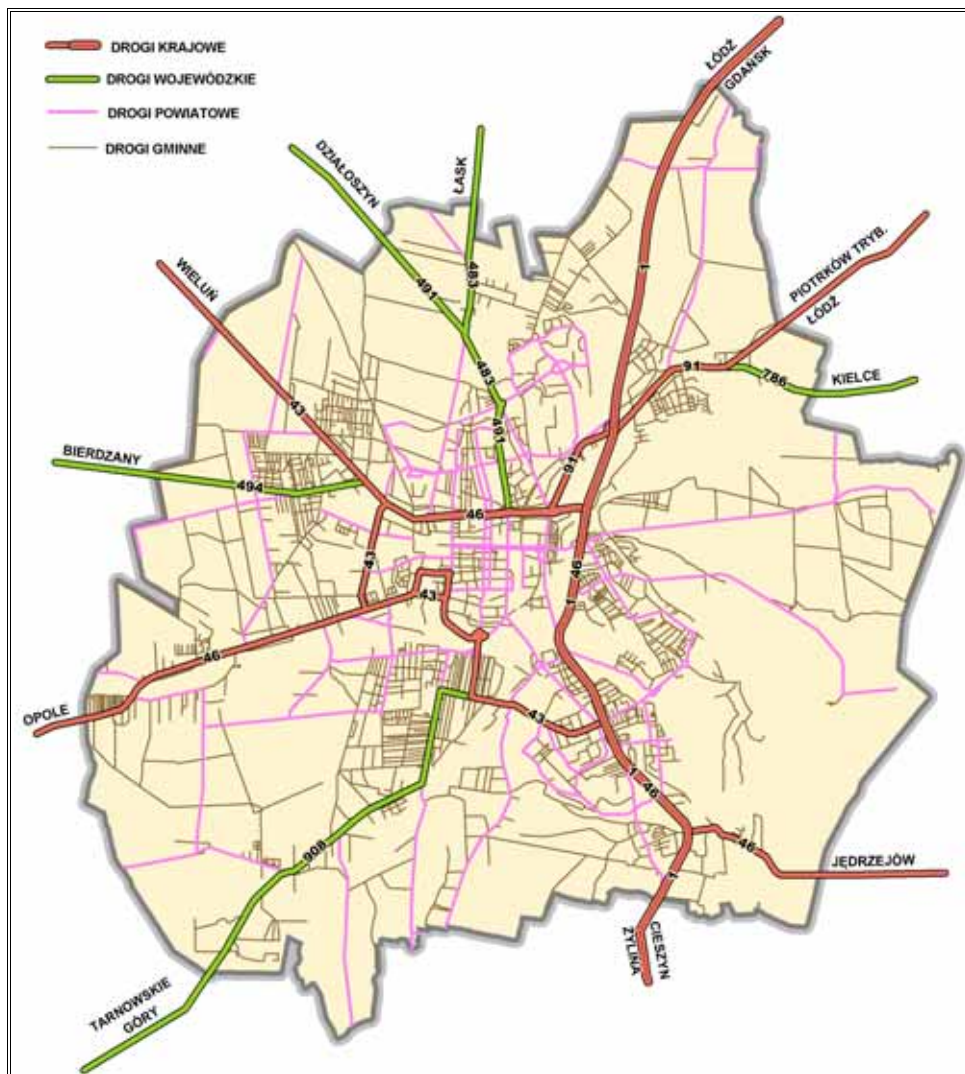
Decyzje w sprawach wykraczających poza zakres czynności zwykłego zarządu, dotyczące między innymi własności, inwestycji, dysponowania zasobem mieszkaniowym pozostają w kompetencji gminy.

3.4. UKŁAD KOMUNIKACYJNY

Częstochowa jest ważnym węzłem komunikacji drogowej.

Miasto leży na trasie jedenastu dróg rangi regionalnej i krajowej, w tym drogi krajowej nr 1 (DK-1) łączącej Gdańsk, Warszawę, Łódź ze Śląskiem. Przez Częstochowę przebiegać będzie projektowana autostrada A1 łącząca Skandynawię z krajami południowej Europy. Istniejący układ transportowy zapewnia bezpośrednie lub pośrednie połączenie Częstochowy z wszystkimi ważniejszymi regionami i miastami w kraju oraz z przejściami granicznymi. W pobliżu miasta znajduje się lotnisko Rudniki mogące obsługiwać loty czarterowe. Najbliższe regionalne porty lotnicze to: Katowice-Pyrzowice (ok. 60 km od Częstochowy) i Kraków-Balice (ok. 150 km).

Łączna długość sieci dróg publicznych w Częstochowie to około 690 km. W tym około 50 km dróg krajowych, 21 km dróg wojewódzkich, 134 km dróg powiatowych oraz około 488 km dróg gminnych.

Rys. 4
Kategorie
dróg
publicznych
w
Częstochowie

Cały obszar Częstochowy oraz okolicznych gmin obsługiwany jest przez komunikację publiczną autobusową i tramwajową. Organizacją tej komunikacji zajmuje się Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Częstochowie.

W Częstochowie działa również zewnętrzna komunikacja autobusowa obsługująca linie autobusowe lokalne i regionalne. Większość połączeń jest realizowanych przez PKS Częstochowa.

Częstochowa jest ważnym węzłem kolejowym. Zbiega się tutaj 5 linii kolejowych z kierunków: Warszawa (Koluszki), Katowic, Opola, Kielc, Siemkowic (odgałęzienie magistrali węglowej Śląsk – Porty). Linie te są zelektryfikowane. W Częstochowie są dwie stacje kolejowe i dwa dworce: Częstochowa Osobowa, Częstochowa Stradom oraz 5 przystanków: Aniołów, Gnaszyn, Raków, Mirów i Rząsawa. Linia kolejowa relacji Warszawa – Katowice, przebiegająca przez Częstochowę, objęta jest międzynarodową umową AGTC.

3.5. DZIEDZICTWO KULTUROWE I OCHRONA ZABYTEKÓW

Obecnie na terenie Częstochowy obowiązują następujące formy ochrony zabytków:

- pomnik historii,
- zabytki wpisane do rejestru, wśród których znajdują się układy urbanistyczne oraz pojedyncze obiekty.

Pomnik historii

W Częstochowie zabytkiem objętym szczególną ochroną jest Zespół Klasztoru o.o. Paulinów na Jasnej Górze wraz z parkami 3 Maja oraz S. Staszica.

Został uznany zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. za pomnik historii, w celu zachowania, ze względu na historyczne, artystyczne i autentyczne wartości zespołu, a także jego wartości społeczne, kulturowe i narodowe - Jasnej Góry jako duchowej stolicy Narodu oraz polskiego i światowego centrum pielgrzymkowego, funkcjonującego nieprzerwanie od sześciu stuleci.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego Zespół Klasztoru o.o. Paulinów na Jasnej Górze proponowany jest do wpisu na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO.

Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta ochronie prawnej poprzez wpis do rejestru zabytków, zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami podlega 6 obszarów (zespół klasztorny o.o. Paulinów na Jasnej Górze, układy urbanistyczne w rejonie Starego Miasta i Rynku Wieluńskiego, 3 historyczne cmentarze: św. Rocha, Kule i żydowski).

Tab. 35 Tereny wpisane do rejestru zabytków

I.p	NAZWA OBIEKTU	nr rejestru	powierzchnia
1	układ urbanistyczny - rejon Starego Miasta	39/78	ok. 13 ha
2	układ urbanistyczny - rejon Rynku Wieluńskiego	39/78	ok. 19 ha
3	Zespół klasztorny o.o. Paulinów	12/78	ok. 13,5 ha
4	cmentarz katolicki parafii św. Krzyża, ul. św. Rocha	414/87	ok. 7 ha
5	cmentarz katolicki „Kule” parafii św. Zygmunta	415/87	ok. 14 ha
6	cmentarz żydowski, ul. Złota	397/86	ok. 6 ha

W trakcie przygotowania do wpisu do rejestru znajduje się układ urbanistyczny, obejmujący Aleje Najświętszej Maryi Panny wraz z placami Biegańskiego i Daszyńskiego oraz teren dawnej lokomotywni (Aleja Wolności).

Oprócz wymienionych terenów do rejestru zabytków wpisanych jest 140 obiektów lub zespołów budowlanych, w zdecydowanej większości położonych na obszarze Śródmieścia, Starego Miasta oraz dzielnic Częstochówka-Parkitka i Podjasnogórska. Łączna powierzchnia nieruchomości, na których zlokalizowane są te obiekty wynosi ok. 28 ha.

Lokalizację zabytkowych układów urbanistycznych i pozostałych nieruchomości, w obrębie których znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków przedstawia załączona mapa.

Ewidencja zabytków

W Częstochowie nie została dotychczas założona ewidencja zabytków, o której mowa w art. 21 ustawy o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami. W związku z tym, nie sporządzono jeszcze gminnego programu opieki nad zabytkami.

Inne zabytki nieruchome

Oprócz obiektów i terenów wpisanych do rejestru zabytków na terenie Częstochowy istnieją inne zabytki nieruchome posiadające wartości historyczne i kulturowe.

Jest to grupa 158 obiektów i zespołów budowlanych, posiadających walory architektoniczne i historyczne. Należą do nich między innymi zabytki architektury przemysłowej:

- Zespół budynków produkcyjnych Browaru Częstochowskiego przy ul. Ogrodowej (budynek słodowni i maszynowni wpisany do rejestru zabytków).
- Zespół budynków dawnej fabryki "Union Textile" - obecnie Przędzalni Czesankowej „Elanex”: pałacyk Mottego, budynek przedszkola - obecnie noclegownia, hale fabryczne, osiedle domów robotniczych – ul. Krakowska 80 (blok nr 4, 7, 8 - dawne stajnie, 10, 14).
- Zespół budynków mieszkalnych Przędzalni Czesankowej „Wełnopol” - dawniej fabryka d."Peltzer i synowie": blok nr I, II, III, IV, V, VI, VIII, IX, X, budynek pracowniczy „Wełnopolu”, budynek administracyjny zakładu

oraz tworzący z nim jeden kompleks przestrzenny

- zespół budynków Zakładów Przemysłu Lniarskiego „Stradom”: dawny budynek dyrekcji, budynek administracyjny - obecnie przychodnia zdrowia, zespół budynków produkcyjnych: dawna przędzalnia juty, turbinownia, iglarnia, warsztaty mechaniczne, wieża ciśnień.
- Zespół budynków Fabryki Włókienniczej „Częstochowianka”: budynki produkcyjne przy ul. Rejtana (budynki przędzalni, kotłowni i turbinowni, budynki dawnej cewiarni), budynek administracyjny, budynek mieszkalny – willa, zespół budynków mieszkalnych, urzędniczych i robotniczych przy ul. Bardowskiego 21 (blok ABCD).
- Zespół budynków mieszkalnych Huty Hantkego, w tym: Pałacyk Hantkego przy ul. Łukasińskiego (wpisany do rejestru zabytków), dom dyrektora huty - obecnie żłobek, domy inżynierów - ul. Okrzei 47, Limanowskiego 76, 78, 80, 82, ul. Łukasińskiego 67, budynki majstrów - ul. Łukasińskiego 63, 63A, 65, 65A, 67A, domy robotników - ul. Limanowskiego 47 (3 bloki), 48 (3 bloki), 49 (3 bloki), pozostałości parku - położone w centrum dzielnicy Raków.

Tereny, w obrębie których zlokalizowane są zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków przedstawia załączona mapa.

Na terenie Częstochowy występują również ruchome zabytki przemysłowe – maszyny, urządzenia, budowle. Wartości te one narażone na najszybsze niszczenie, ponieważ nie zostały zinwentaryzowane.

Strefy ochrony konserwatorskiej

W planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego z 1994 r. zawarte były zalecenia i postulaty konserwatorskie odniesione do stref ochrony konserwatorskiej ("A", "B", "E", "K", "W", "OW"). W związku z utratą mocy prawnej tego planu ustalenia te wygasły i aktualnie na terenie Częstochowy nie ma zabytków chronionych na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

3.6. UWARUNKOWANIA OCHRONY ŚRODOWISKA

Częstochowa leży pomiędzy dwoma istotnymi przyrodniczo obszarami: Jurą Krakowsko-Częstochowską (obszar węzłowy sieci ECONET o znaczeniu międzynarodowym) oraz kompleksem lasów położonych na zachód od miasta (obszar węzłowy sieci ECONET o znaczeniu krajowym).

W granicach miasta występują obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną.

Zespół Jurajskich Parków Krajobrazowych - granice miasta obejmują tylko niewielki skrawek (około 87 ha) wchodzącego w skład ZJKP Parku Orlich Gniazd. Większą powierzchnię obejmuje otulina Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych.

W mieście ochroną objętych jest 11 drzew – pomników przyrody. Zlokalizowane są one w większości na terenie Parków Podjasnogórskich.

Na terenie Częstochowy nie występują tereny zdegradowane na skutek klęsk żywiołowych oraz ruchów masowych; nie stwierdzono również występowania naturalnych zagrożeń geologicznych. W granicach Częstochowy nie ma ustanowionych obszarów ograniczonego użytkowania ze względu na występowanie uciążliwości dla środowiska, o których mowa w art. 135 ustawy Prawo ochrony środowiska. W granicach miasta występują następujące rodzaje terenów zdegradowanych w wyniku działalności człowieka:

- tereny historycznej eksploatacji rud,
- wyrobiska poeksploatacyjne,
- hałdy.

Źródłem zagrożeń środowiska naturalnego w Częstochowie są głównie działające tutaj zakłady przemysłowe.

Główne substancje zanieczyszczające powietrze to pył, tlenek węgla i azotu oraz węglowodory. Źródłami zanieczyszczenia są zakłady przemysłowe, osiedlowe kotłownie, transport, zanieczyszczenia napływające z rejonów Śląska i Opola.

Źródłami wody pitnej dla mieszkańców miasta są zbiorniki wód podziemnych. Ze względu na brak naturalnej izolacji geologicznej, zanieczyszczenia z powierzchni ziemi mogą łatwo przenikać do wód podziemnych. Źródłami zanieczyszczeń wód podziemnych są hałdy poprodukcyjne, wody Warty, nawozy i środki ochrony roślin, opady atmosferyczne, nielegalne wysypiska odpadów. Wody powierzchniowe na terenie miast są pozaklasowe z uwagi na wysoką zawartość związków azotu i bakterii Coli.

Dużym problemem miasta jest hałas, który jest wynikiem przede wszystkim wzmożonego ruchu drogowego. Na terenie miasta przekracza wartości dopuszczalne.

Gleby na terenie miasta generalnie spełniają wymogi normowe, zdarzają się jednak obszary o podwyższonej zawartości zanieczyszczeń. Wyraźnie wyższe poziomy zanieczyszczeń metalami ciężkimi stwierdzono w sąsiedztwie Huty Częstochowa. Potencjalnym źródłem zagrożenia dla środowiska może być transport drogowy i kolejowy materiałów niebezpiecznych.

Na terenie miasta istnieje jedno czynne składowisko odpadów przemysłowych, zlokalizowane w sąsiedztwie Zakładu Elektroenergetycznego H. Cz. „Elsen”.

Odpady komunalne z terenu Częstochowy w całości są przewożone na składowisko zlokalizowane w Sobuczynie, na terenie sąsiedniej gminy Poczesna. Właścicielem tego składowiska jest Gmina Miasto Częstochowa. Aktualnie na terenie miasta nie funkcjonuje zintegrowany system gospodarki odpadami komunalnymi. Wywóz odpadów stałych i płynnych dla mieszkańców miasta i niektórych podmiotów gospodarczych świadczą firmy prywatne. Selektywna zbiórka odpadów prowadzona jest w bardzo ograniczonym zakresie.

3.6. WŁASNOŚĆ GRUNTÓW I BUDYNKÓW

Liczba działek w Częstochowie wynosi ok. 65,5 tys., średnia powierzchnia działki – ok. 1600 m². Struktura własności gruntów cechuje się niewielkim udziałem mienia komunalnego.

Grunty komunalne są w większości nieatrakcyjne z inwestycyjnego punktu widzenia – rozproszone, w większości pod urządzeniami infrastruktury technicznej, terenami zieleni itp.

Tab. 36 Struktura władania gruntami (stan na 2003 r.)

	liczba działek	łącznie powierzchnia (w ha)
Grunty Gminy Miasta Częstochowy	10493	2239
Własność	6083	1177
W użytkowaniu wieczystym osób fizycznych	1804	86
W użytkowaniu wieczystym osób prawnych	1428	642
Spółdzielnie mieszkaniowe	633	237
Inne osoby prawne	795	405
W użytkowaniu	129	31
W trwałym zarządzie	706	263
szkoły, przedszkola	86	54
drogi	547	155
inne podmioty	73	54
W dzierżawie (powyżej 3 lat)	18	6
W administracji budownictwa komunalnego i TBS	325	34
Grunty Miasta Częstochowy na prawach powiatu	31	11
Grunty Skarbu Państwa	7807	3369
Własność	2827	1309
W użytkowaniu wieczystym Gminy Miasta Częstochowy	22	8
W użytkowaniu wieczystym osób fizycznych	523	102
W użytkowaniu wieczystym osób prawnych	1198	1019
Uczelnie wyższe	43	23
W trwałym zarządzie	38	27
W dzierżawie (powyżej 3 lat)	1	0.1
W użytkowaniu	627	171
Władanie, współwładanie	2528	710
Grunty Samorządu Województwa Śląskiego	38	17
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	319	143

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Geodezji Urzędu Miasta Częstochowy

3.7. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Zaopatrzenie w wodę

Komunalnymi sieciami i urządzeniami wodociągowymi na terenie miasta zarządza Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Okręgu Częstochowskiego.

Zasilanie miasta w wodę pitną i przeznaczoną do celów produkcyjnych następuje z ujęć lokalnych oraz wodociągów magistralnych.

Wodę do celów technologicznych pobierają Huta Częstochowa S.A. około 6 300 m³/d z rzeki Warty, oraz "Stradom S.A." i "Elanex S.A" - około 270 m³/d z rzeki Stradomka.

Odprowadzenie ścieków

Komunalnymi sieciami i urządzeniami kanalizacyjnymi na terenie miasta zarządza Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Okręgu Częstochowskiego.

System kanalizacyjny obejmuje ok. 80% terenów zainwestowanych z pozostałych ścieki są po części odprowadzane do osadników przydomowych i wywożone. Miasto realizuje program ISPA, dzięki któremu powstanie nowych 81 km kanalizacji sanitarnej i 21 przepompowni. W 2007 roku 100% zabudowy zostanie objęte kanalizacją. 100% istniejącej kanalizacji posiada charakter rozdzielczy w większości grawitacyjny i zbiera ścieki w ramach czterech zlewni: oczyszczalni Warta, oczyszczalni Dźbów, oczyszczalni Blachownia i oczyszczalni przemysłowej huty Częstochowa. Na części obszaru uwarunkowania fizjograficzne wymuszają realizację pompowni i odcinków kolektorów tłocznych.

Odprowadzenie wód opadowych i roztopowych

Sieciami i urządzeniami do odprowadzania i podczyszczania wód opadowych i roztopowych na terenie miasta zarządza Miejski Zarząd Dróg.

Najpełniejszym systemem odprowadzania wód opadowych i roztopowych charakteryzuje się zlewnia rzeki Warty obejmująca Kucelin, Dąbie, Zawodzie, Stare Miasto, Osiedle Północ i Wyczerpy Dolne.

Nieco gorszy poziom panuje w obrębie zlewni rzeki Stradomki obsługującej Zacisze, Stradom i południową część Śródmieścia, oraz za pośrednictwem dopływów Lisiniec i Liskę Górną do wododziału biegnącego w rejonie ulicy Legnickiej, a także zlewni rzeki Konopka obejmującej w części Kuźnicę Pierwszą, Sabinów, Wrzosowiak, Błeszno i Raków.

Energetyka ciepła

Na terenie Częstochowy według stanu na koniec roku 2004, istnieją poniższe źródła ciepła:

- ciepłownie pracujące na potrzeby miejskiego systemu ciepłowniczego,
- cztery wyspowe systemy ciepłownicze eksploatowane przez Fortum Częstochowa SA,
- kotłownie lokalne Fortum Częstochowa SA,
- kotłownie lokalne innych właścicieli
- szereg kotłowni lokalnych i indywidualnych o mocy poniżej 100 kW
- indywidualne ogrzewania piecowe.

Głównym dystrybutorem ciepła jest przedsiębiorstwo Fortum Częstochowa S.A., które powstało w grudniu 2004 r. w miejsce PESC Częstochowa S.A.

Układ sieci magistralnych łączących poszczególne źródła ciepła, pozwala na awaryjne zasilanie pewnych rejonów miasta z różnych źródeł w ramach przepustowości hydraulicznych sieci i mocy możliwej do wprowadzenia w sieć.

Zakład Energetyczny Huty Częstochowa ELSEN posiada na terenie byłej huty Częstochowa sieci parowe o średnicach 150mm do 250mm o długości około 5 km, oraz wodne o średnicach 100 mm do 350 mm i długości 10km. Stan sieci jest dobry i zapewnia wysoką niezawodność dostaw.

Zaopatrzenie w gaz

Częstochowa, według stanu na rok 2003-2004, korzysta z gazu ziemnego wysokometanowego GZ-50, rozprowadzanego przez Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. Regionalny Oddział Przesyłu w Świerklanach (PGNiG ROP Świerklany).

Częstochowa posiada tzw. stary system gazowy, zasilany pierwotnie gazem koksowniczym z huty. Obejmuje on przeważającą część obszaru miasta i praktycznie wszystkie możliwe do podłączenia budynki. Cechy charakterystyczne to silnie rozbudowany system niskiego ciśnienia z występowaniem rur o znacznych średnicach do DN 500mm.

Na terenie miasta występuje jeden węzeł Częstochowa o przepustowości 120 tys. m³/h oraz 6 stacji redukcyjno - pomiarowych I stopnia (Błeszno, Rolnicza, oś. Północ, Zarankiewicza, Rozdolna, i Jaskrów) o przepustowościach od 3 do 15 tys. m³/h.

W trakcie przygotowania znajduje się inwestycja PGNiG polegająca na budowie gazociągu wysokoprężnego Lubliniec - Częstochowa, który zabezpieczy perspektywiczne zapotrzebowanie na gaz dla miasta.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Źródłem energii elektrycznej dla miasta są linie wysokiego napięcia krajowego systemu energetycznego zasilające główne punkty zasilania (GPZ), przetwarzające energię elektryczną na napięcia średnie (SN). Na terenie miasta występuje jedno miejscowe źródło EC-1 w Zakładzie Elektroenergetycznym Huty Częstochowa Elsen, wytwarzające energię elektryczną na potrzeby podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie byłej huty, oraz na potrzeby terenów bezpośrednio przylegających.

W roku 2003 energia elektryczna była dostarczana do 110 303 odbiorców, przy zużyciu 904.1 Gwh. Od 1 lipca 2004 r. dostawcą energii jest Enion S.A. Oddział w Częstochowie Zakład Energetyczny Częstochowa.

3.8. IDENTYFIKACJA PROBLEMÓW

Obszar RM 1 - Śródmieście:

- Niska atrakcyjność i zły stan techniczny głównych przestrzeni publicznych miasta, brak infrastruktury do obsługi imprez społeczno-kulturalnych.
- Pogłębiająca się dekapitalizacja zabudowy mieszkaniowej.
- Wysoki udział zasobów mieszkaniowych w strefach objętych rygorami konserwatorskimi, podnoszącymi koszty remontów, przy postępującej degradacji społecznej i technicznej tych obszarów.
- Rosnące zagrożenie przestępczością i narastające zjawiska patologii społecznej,

obniżając atrakcyjność obszaru dla inwestorów (zwłaszcza rejon Starego Miasta).

- Osłabienie rozwoju gospodarczego.
- Obiekty dysharmonijne, szpecące w historycznych układach urbanistycznych.
- Niski udział własności komunalnej, praktycznie uniemożliwiający podejmowanie systemowej rehabilitacji zabudowy.
- Zły stan techniczny dróg i niedostosowanie do intensywnego ruchu pielgrzymkowego.
- Brak zróżnicowanej pod względem standardu bazy turystycznej, w tym atrakcyjnych, unikalnych obiektów - magnesów, spełniających potrzeby wymagających turystów.
- Zespoły zabudowy o ograniczonej dostępności komunikacyjnej, blokującej możliwość bardziej intensywnego użytkowania.
- Niedostatek miejsc do parkowania.
- Ogrzewanie piecowe lub z lokalnych kotłowni opalanych paliwem stałym, powodujące znaczne zanieczyszczenie powietrza.

Obszar RM 2 - Raków - Ostatni Grosz:

- Nagromadzenie patologii społecznych i rosnąca przestępczość, obniżające atrakcyjność obszaru jako miejsca zamieszkania i podejmowania działalności gospodarczej.
- Dekapitalizacja infrastruktury społecznej i technicznej.
- Zaniedbane lokalne przestrzenie publiczne; brak prawidłowo ukształtowanych centrów lokalnych mogących służyć integracji lokalnej społeczności.
- Niewystarczająca infrastruktura sportowo-rekreacyjna i kulturalna - brak możliwości spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży.
- Niski status ekonomiczny mieszkańców, powodujący spadek opłacalności i likwidację działalności handlowych i usługowych.
- Zły stan techniczny zasobów mieszkaniowych.

Obszar RP 1 - Papiernia - Warta:

- Niezagospodarowany teren przemysłowy w bezpośrednim sąsiedztwie Starego Miasta, negatywnie wpływający na wizerunek tej części miasta
- Prywatna własność terenu, ograniczająca możliwości oddziaływania Gminy na kierunki zagospodarowania.
- Brak planu miejscowego, potencjalnie umożliwiający zagospodarowanie obszaru o konfliktowym, uciążliwym, niefunkcjonalnym charakterze i nieestetycznym wyglądzie.

Obszar RP 2 - Wełnopol - Elanex:

- Rozległe, nieefektywnie wykorzystane tereny zdegradowanej zabudowy przemysłowej wraz z towarzyszącą zabudową mieszkaniową.
- Obiekty architektury przemysłowej posiadające wartość zabytkową, nie posiadające skutecznej ochrony prawnej.
- Złożony stan prawny (obciążenie nieruchomości wierzytelnościami), uniemożliwiający Gminie skuteczny wpływ na przekształcenia zagospodarowania.

- Zagrożenie chaotycznymi przekształceniami struktury przestrzennej w wyniku podziałów geodezyjnych dokonywanych w związku ze sprzedażą majątku przez likwidatora.
- Brak planu miejscowego, potencjalnie umożliwiający zagospodarowanie obszaru o konfliktowym, uciążliwym, niefunkcjonalnym charakterze i nieestetycznym wyglądzie.

Obszar RP 3 - rejon Częstochowskiego Parku Przemysłowego:

- Niewystarczająca infrastruktura drogowa i techniczna.
- Nie uregulowana sytuacja własnościowa części obszarów.

Obszar RP 4 - Złota Góra :

- Złożona struktura własnościowa.
- Rozległość obszaru, wymagająca wysokich nakładów inwestycyjnych na zagospodarowanie.
- Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, niezbędnego do zmiany dotychczasowego przeznaczenia przemysłowego na cele rekreacji i sportu.

Obszar RP 5 - rejon stawów "Bałtyk" - "Adriatyk" :

- Teren spontanicznie wykorzystywany jako dzikie kąpielisko, stanowi zagrożenie bezpieczeństwa (liczne wypadki)
- Nieefektywnie wykorzystany grunt komunalny, nie spełniający swojej potencjalnej funkcji społecznej (rekreacja i wypoczynek) i nie kreujący dochodów
- Teren byłej cegielni "Anna" ma możliwość rekreacyjnego wykorzystania, ale wymaga rekultywacji
- Niewystarczająca infrastruktura komunalna.

4. Podsumowanie.

Wskazanie terenów wymagających rewitalizacji

Na terenie Częstochowy od kilkunastu lat utrzymuje się spadkowa tendencja zatrudnienia w przemyśle. Ograniczenie liczby miejsc pracy w tym sektorze jest w pewnym stopniu łagodzone wzrostem zatrudnienia w usługach publicznych i rynkowych, ale nie wystarcza do zaspokojenia potrzeb rynku pracy.

W konsekwencji utrzymuje się wysoki poziom bezrobocia, które nabiera trwałego charakteru w odniesieniu do określonych grup społecznych, przede wszystkim ludzi młodych, o niskich kwalifikacjach zawodowych oraz osób wcześniej zatrudnionych w przemyśle i budownictwie, w znacznej części będących już w tzw. wieku produkcyjnym niemobilnym, czyli powyżej 45 roku życia.

Wysokie bezrobocie skutkuje ubożeniem szerokich grup społecznych i narastaniem zjawisk kryzysowych i patologicznych. Do najbardziej rozpowszechnionych należą: alkoholizm i różne formy dysfunkcji społecznych mających źródło w tej chorobie, przede wszystkim przemoc w rodzinie oraz brak należytej opieki nad dziećmi i młodzieżą. Według opinii Policji, ostatnie lata to także okres gwałtownego narastania problemu narkomanii wśród młodzieży.

Obszarami o szczególnym nasileniu tych zjawisk są :

- obszar Śródmieścia i Starego Miasta,
- obszar dzielnic Raków - Ostatni Grosz.

W wymienionych rejonach miasta występuje podwyższone natężenie zdarzeń kryminalnych. Są to przede wszystkim kradzieże, włamania, rozboje.

Obszary dotknięte zjawiskami kryzysowymi to zarazem dzielnice z wysokim udziałem osób w starszym wieku, których w szczególności dotyczą problemy ubóstwa, chorób, niepełnosprawności. Trudna sytuacja ekonomiczna i życiowa znacznej części społeczeństwa oraz wysokie natężenie zjawisk patologicznych znajdują odzwierciedlenie w degradacji substancji mieszkaniowej oraz lokalnej infrastruktury społecznej i technicznej. To z kolei podnosi koszty utrzymania zasobów przez wszystkich zarządców oraz obniża atrakcyjność miasta dla potencjalnych inwestorów oraz turystów.

W wyniku przeprowadzonych analiz wyznaczono obszary wymagające interwencji w celu pokonania kryzysowych sytuacji społecznych oraz pobudzenia rozwoju gospodarczego, poprzez realizację programu rewitalizacji. Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miasta Częstochowy powinna zmierzać jednocześnie w następujących kierunkach:

- **Aktywizacja obszarów, które mają potencjał zwiększenia liczby miejsc pracy w usługach.** Za taki obszar uznano Śródmieście, rejon Starego Miasta oraz rejon otoczenia Klasztoru na Jasnej Górze, ze względu na żywą funkcję pielgrzymkową miasta.
- **Powstrzymanie degradacji społecznej obszarów dotkniętych skutkami restrukturyzacji przemysłu,** interwencji takiej wymaga szczególnie obszar dzielnic Raków i Ostatni Grosz, a także rejon Starego Miasta,
- **Ponowne zagospodarowanie zdegradowanych i nieefektywnie wykorzystanych terenów przemysłowych:**
 - w rejonie Huty Częstochowa - w odniesieniu do terenów zwolnionych w wyniku restrukturyzacji huty,
 - w rejonie Złotej Góry (dawne kamieniołomy) oraz stawów "Bałtyk" - "Adriatyk" (dawne wyrobiska surowców ceramicznych).
 - dawnych fabryk włókienniczych Wełnopol, Stradom, Elanex.

Wybrane obszary opisane są w punkcie 2 rozdziału III.

II. POWIĄZANIE ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI DOTYCZĄCYMI ROZWOJU MIASTA I REGIONU

1. STRATEGICZNE DOKUMENTY DOTYCZĄCE ROZWOJU PRZESTRZENNEGO, SPOŁECZNEGO I GOSPODARCZEGO MIASTA.

Strategia Rozwoju Miasta

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 22 września 2003 r. Nr. 193/XVIII/2003)

Miejski Program Rewitalizacji wpisuje się w ustalenia Strategii w zakresie Priorytetu A (cel strategiczny rozwoju miasta):

A. Przestrzeń miasta – kształtowanie ładu przestrzennego i funkcjonalnego miasta.

Pośród kierunków działań i zadań służących osiągnięciu tego celu występuje kierunek A.3.:

A.3. Rewitalizacja centrum miasta - ciągu Alei NMP i terenów przyległych - oraz uporządkowanie i zagospodarowanie dzielnicowych stref mieszkaniowych.

W ramach tego kierunku występują następujące działania:

A.3.1. Opracowanie i wdrożenie programu rewitalizacji Śródmieścia, którego celem będzie m.in.:

- a. stworzenie wspólnej przestrzeni publicznej o wysokich walorach estetycznych i funkcjonalnych - bezpiecznego i atrakcyjnego miejsca spotkań i reprezentacyjnej wizytówki miasta,
- b. ożywienie życia kulturalnego oraz ożywienie rynku usług handlowych, biznesowych i gastronomicznych.

A.3.2. Rewitalizacja obszarów i rewaloryzacja obiektów cennych pod względem historycznym i zabytkowym.

A.3.3. Poprawa estetyki obszarów zurbanizowanych, zwłaszcza starych zdegradowanych dzielnic mieszkaniowych.

A.3.4. Opracowanie i wdrożenie programu remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych.

A.3.5. Wspieranie i realizacja budownictwa mieszkaniowego dostosowanego do zróżnicowanych potrzeb i możliwości materialnych mieszkańców (budownictwo społeczne, komunalne i socjalne).

A.3.6. Tworzenie i rozbudowa parków, terenów zielonych i miejsc rekreacyjnych w dzielnicowych osiedlach mieszkaniowych.

Miejski Program Rewitalizacji, mając charakter zintegrowany wpisuje się również w inne kierunki działań służące realizacji wszystkich strategicznych celów rozwoju miasta przyjętych w Strategii:

B. Przedsiębiorczość - budowanie pozytywnego klimatu gospodarczego i inwestycyjnego oraz stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości tworzącej miejsca pracy.

C. Sfera społeczna miasta (edukacja, kultura, ochrona zdrowia, bezpieczeństwo publiczne i pomoc społeczna) - rozwój potencjału intelektualnego i kapitału społecznego miasta oraz wzrost poziomu i jakości życia mieszkańców.

D. Ład ekologiczny - harmonizowanie procesów rozwojowych miasta przy poszanowaniu zasad ekorozwoju.

E. Wizerunek miasta - wzmacnianie roli i znaczenia Częstochowy jako silnego gospodarczo, kulturalnie i naukowo ośrodka o znaczeniu krajowym oraz światowego centrum kultu religijnego.

Wieloletni Plan Inwestycyjny dla miasta Częstochowy na lata 2005 - 2011

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 19 października 2004 r. Nr. 493/XXXVI/2004)

Dokument ten określa dwa programy dla działań podejmowanych w ramach rewitalizacji. W ramach tych programów zostały określone źródła finansowania oraz wysokości nakładów na realizację podejmowanych zadań na lata 2005 – 2011.

Tab. 37 Programy ujęte w WPI, dotyczące działań podejmowanych w ramach rewitalizacji

Nr. tabeli	Nazwa programu	Źródła finansowania	Nakłady na lata 2005-2011 w tys. zł
1	2	3	4
2	Inwestycje drogowe*	Razem: w tym: budżet miasta	288 616 177 376
		środki pomocowe i inne	111 240
4	Rewitalizacja śródmieścia, obiektów kultury i dziedzictwa narodowego	Razem: w tym: budżet miasta	78 299 46 915
		środki pomocowe i inne	31 384
6	Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i poprzemysłowych	Razem: w tym: budżet miasta	20 200 5 350
		środki pomocowe i inne	14 850

* kwota dotycząca całego miasta

Inwestycje w ramach Miejskiego Programu Rewitalizacji są ujęte w WPI również w innych programach. Wynika to ze zintegrowanego i przekrojowego charakteru MPR-u.

Wszystkie zadania przyjęte do realizacji w Miejskim Programie Rewitalizacji w najbliższym okresie programowania (2005 – 2006) są ujęte w WPI i mają określone źródła finansowania.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Częstochowy

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 21 sierpnia 2000 r. Nr. 414/XXX/2000)

W ramach Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przyjęto, że wyznaczone kierunki zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać perspektywiczne spojrzenie na rozwój miasta poprzez:

- **Tworzenie warunków dla rozwoju** wyrażającego się wzrostem zasobności miasta i jego mieszkańców
 - wyznaczenie obszarów przemysłowych do restrukturyzacji,
 - wyznaczenia nowych lokalizacji zgrupowań i stref aktywności ekonomicznej o zróżnicowanym charakterze,
 - wyznaczenia strefy bezpośredniego oddziaływania Klasztoru Jasnogórskiego oraz zasad jego obsługi szczególnie pod względem komunikacyjnym,
 - określenia relacji programowo-przestrzennej strefy Klasztoru ze strukturą miasta,
 - wyznaczenia miejsc i rejonów lokalizacji programu opartego o zewnętrzne funkcje miasta;
- **Poprawę środowiska życia mieszkańców**, wyrażającą się głównie poprzez poprawę warunków mieszkaniowych, stanu środowiska przyrodniczego, dostępności komunikacyjnej, funkcjonowania centrum miasta, ekspozycji szczególnych miejsc tożsamości miasta
 - wyznaczenia terenów mieszkaniowych do programów modernizacji, humanizacji itp. form rehabilitacji układów istniejących,
 - wyznaczenia nowych założeń strukturalnych miasta dotyczących zieleni i rejonów rekreacyjnych,
 - określenia przesłanek na rzecz rozbudowy centrum miasta,
 - koncepcji określenia i zagospodarowania szczególnych miejsc tożsamości miasta;
- **Podniesienie poziomu ładu przestrzennego** wyrażającego się wyższymi standardami zagospodarowania i funkcjonowania struktur miejskich i obsługi poprzez komunikację i infrastrukturę komunalną także poprzez kształtowanie nowych założeń wieloprzestrzennych
 - kształtowania standardów zagospodarowania odpowiednich dla realizacji funkcji miejskich,
 - poprawy funkcjonowania poszczególnych elementów struktury wewnętrznej miasta,
 - modernizacji śródmieścia,

W Studium wyznaczono obszary o strategicznym znaczeniu dla rozwoju miasta:

- w centrum miasta: „obszar centrum do modernizacji” oraz „obszar ekspansji centrum miasta”,
- wśród terenów przemysłowych: „obszary przemysłowe do modernizacji” oraz „obszary przemysłowe do przebudowy”,
- w terenach mieszkaniowych wyznaczono grupę terenów działań związanych z poprawą warunków zamieszkania: „modernizacja terenów mieszkaniowych” oraz „przebudowa terenów mieszkaniowych”.

Aktualnie trwają prace nad II Edycją Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Częstochowy, którego projekt uwzględnia tematykę rewitalizacji, wskazując tereny przeznaczone do rehabilitacji i przekształceń. Tereny te pokrywają się z terenami wskazanymi do rewitalizacji w Miejskim Programie Rewitalizacji.

Polityki dotyczące systemu transportowego miasta

Miejski Program Rewitalizacji jest zgodny z następującymi dokumentami strategicznymi dotyczącymi systemu transportowego miasta:

Polityka transportowa dla miasta Częstochowy

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 5 lipca 2004 r. Nr. 449/XXXIII/2004)

Polityka ma na celu poprawę sprawności i bezpieczeństwa przemieszczania osób oraz rzeczy, przy równoczesnym ograniczaniu uciążliwości transportu dla środowiska, a także wskazanie rozwiązań, które zapewnią w przyszłości prawidłowe funkcjonowanie miasta.

Zintegrowany plan rozwoju transportu publicznego dla Miasta Częstochowy na lata 2005 – 2008

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 28 lutego 2005 r. Nr. 568/XLI/2005)

Ma na celu wyznaczenie priorytetów oraz ustalenie zasad realizacji założeń Polityki Transportowej, dla stworzenia sprawnego systemu transportowego miasta.

Zarówno Polityka transportowa dla miasta Częstochowy jak i Zintegrowany Plan Rozwoju Transportu Publicznego dla miasta Częstochowy na lata 2005-2008 wykazują związek z Miejskim Programem Rewitalizacji w obrębie uwolnienia centralnych obszarów miasta od ruchu, którego bezpośrednim celem nie jest Śródmieście, oraz usprawnieniu ruchu na obrzeżu Śródmieścia i w sąsiedztwie strefy związanej z Klasztorem Jasnogórskim, w tym zwłaszcza w powiązaniu z programem rewitalizacji Alei Najświętszej Maryi Panny.

Program pomocy publicznej Gminy Miasta Częstochowy dla przedsiębiorców „Inwestuj w Częstochowę”

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 15 marca 2004 r. Nr. 307/XXVIII/2004)

Jest to dokument operacyjny do Strategii Rozwoju Miasta.

Głównym celem programu jest zwiększenie liczby zatrudnionych mieszkańców Częstochowy. Program adresowany jest do przedsiębiorców, którzy zamierzają stworzyć nowe miejsca pracy na terenie miasta. Program przewiduje udzielanie zwolnień w podatku od nieruchomości przedsiębiorcom, którzy prowadzą w granicach administracyjnych Częstochowy nowe inwestycje, skutkujące tworzeniem nowych stanowisk pracy.

Program ten jest programem komplementarnym do Miejskiego Programu Rewitalizacji, ponieważ działania na rzecz rozwoju gospodarczego na terenach rewitalizowanych służą utrwalaniu efektów rewitalizacji.

Roczny program współpracy samorządu miasta Częstochowy z organizacjami pozarządowymi na rok 2005 „PARTNERSTWO DLA CZĘSTOCHOWY”

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 26 listopada 2004 r. Nr. 534/XXXVII/2004)

Miejski Program Rewitalizacji wykazuje zbieżność z Programem Współpracy na poziomie celów oraz kierunków działań oraz form współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Program Współpracy za swój cel generalny zakłada:

- skuteczne działania na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców poprzez rozwijanie współpracy samorządu miasta z organizacjami pozarządowymi.

Kierunki podejmowanej współpracy:

1. Umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za wspólnotę lokalną, jej tożsamość i tradycje.

2. Stwarzanie warunków do zwiększania aktywności społecznej mieszkańców Częstochowy.
3. Budowanie społeczeństwa obywatelskiego poprzez rozwój lokalnych społeczności i ich liderów.
4. Sprawniejsze rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych.
5. Efektywniejsze wydatkowanie środków publicznych.
6. Poszerzenie możliwości komunikacji organów miasta z mieszkańcami.
7. Promowanie pozytywnych postaw oraz inicjatyw cennych społecznie.
8. Realizacja zapisów Strategii Rozwoju Miasta.

Program Współpracy określa sferę zadań publicznych realizowanych przez miasto Częstochowa i zleczanych do realizacji organizacjom pozarządowym w drodze otwartych konkursów ofert. Efekty realizacji tych zadań są komplementarne z oczekiwanymi rezultatami rewitalizacji.

Realizowane formy współpracy samorządu miasta Częstochowy z organizacjami pozarządowymi oraz doroczna ocena współpracy przez organizacje pozwalają na osiągnięcie trwałych rezultatów w sferze społecznej.

Strategia i polityka mieszkaniowa Gminy Miasto Częstochowa

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 26 listopada 2004 r. Nr. 507/XXXVII/2004)

Strategia i polityka mieszkaniowa Gminy Miasto Częstochowa opiera się na polityce mieszkaniowej państwa i jest dostosowana do potrzeb i uwarunkowań lokalnych. Strategia ta uwzględnia nieunikniony proces transformacji mieszkalnictwa w warunkach gospodarki rynkowej, również Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Częstochowa na lata 2005-2010 oprócz pozyskiwania nowych zasobów mieszkaniowych, dostosowania lokali do określonych standardów, ma na celu zachowanie zapobiegawczego charakteru prac remontowych oraz zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków. Jednoznacznie można stwierdzić, że dotyczą one całokształtu problematyki mieszkaniowej miasta, a szczególnie koncentruje się na zasobie mieszkań komunalnych.

Jedną z misji Strategii i polityki mieszkaniowej Gminy Miasto Częstochowa jest rewitalizacja zdegradowanych obszarów miasta Częstochowy. Realizacja tego programu przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców, przywrócenia ładu przestrzennego oraz do ożywienia gospodarczego i odbudowy więzi społecznych.

Obejmuje ona kompleksowe działania techniczne, społeczne i ekonomiczne mające na celu przywrócenie dawnej świetności oraz zapewnienie rozwoju określonego obszaru: dawnych dzielnic miejskich, terenów poprzemysłowych i powojaskowych oraz tzw. "blokowisk".

Programy rewitalizacji traktowane będą jako jedną z dróg rozwiązania problemu niskiego standardu mieszkaniowego w istniejących zasobach mieszkaniowych oraz wyprowadzenie dzielnic mieszkaniowych ze stanu degradacji, doprowadzając do trwałego zrównowżenia rozwoju i podniesienia jakości życia mieszkańców.

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Częstochowa na lata 2005 – 2010

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 26 listopada 2004 r. Nr. 508/XXXVII/2004)

Program zawiera analizę potrzeb wynikających ze stanu technicznego budynków i lokali komunalnych. Wskazuje na działania, jakie należy podjąć, aby dostosować komunalne lokale do określonych standardów, utrzymać zapobiegawczy charakter prac remontowych

oraz zmniejszyć koszty eksploatacji budynków. Do działań tych należą między innymi: modernizacje, remonty oraz rozbiórki budynków i dotyczą często starej, zabytkowej substancji mieszkaniowej.

Działania powyższe są zgodne z działaniami Miejskiego Programu Rewitalizacji dotyczącymi: porządkowania „starej tkanki” urbanistycznej, renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, prace konserwatorskie na budynkach wpisanych do rejestru zabytków.

Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla miasta Częstochowy.

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 19 października 2004 r. Nr. 492/XXXVI/2004)

Dokument ten określa zasady kształtowania polityki energetycznej oraz zasady i warunki zaopatrzenia i użytkowania paliw i energii.

W zakresie zaopatrzenia w ciepło, jako jedno z ważniejszych zadań wskazano działania związane z likwidacją tzw. "niskiej emisji". Działanie to będzie realizowane poprzez wspieranie działań modernizacyjnych przestarzałych ogrzewań węglowych znajdujących się głównie w gospodarstwach domowych.

Innym rodzajem działań proponowanych do podjęcia w tej dziedzinie są działania związane z termomodernizacją i wspomaganie termomodernizacji zasobów budowlanych z terenu miasta.

Działania te mogą być realizowane w ramach programu rewitalizacji, w zakresie przebudowy, wymiany, remontu infrastruktury grzewczej w obiektach publicznych, usługowych oraz przeznaczonych na cele gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne.

Program ochrony środowiska dla Miasta Częstochowy na lata 2004 - 2015

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 31 maja 2004 r. Nr. 375/XXXI/2004)

Celem strategicznym z zakresu ochrony środowiska związanym z rozwojem miasta zawartym w Programie Ochrony Środowiska dla Miasta Częstochowy na lata 2004-2015, którego częścią jest Plan Gospodarki Odpadami, jest „Ład ekologiczny”. Jednym z kierunków działań pozwalającym na osiągnięcie tego celu jest rewitalizacja zdegradowanych obszarów miasta (ze szczególnym uwzględnieniem terenów poprzemysłowych) poprzez adaptację do nowych potrzeb. W związku z tym Program Ochrony Środowiska przewiduje między innymi realizację następujących zadań:

- Inwentaryzacja terenów poprzemysłowych podlegających rekultywacji i rewitalizacji.
- Analiza możliwości adaptacji terenów i obiektów poprzemysłowych do nowych funkcji.
- Opracowywanie projektów rewitalizacji terenów poprzemysłowych dla których nie określono możliwości adaptacji oraz prowadzenie rewitalizacji zgodnie z opracowanymi projektami.
- Prowadzenie rejestru terenów i obiektów przeznaczonych do rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów, na których obowiązek rekultywacji spoczywa na Prezydencie Miasta.

Inne powiązania Programu Ochrony Środowiska z Miejskim Programem Rewitalizacji, to podejmowanie działań w zakresie:

1. Zagospodarowania rekreacyjno-turystycznego terenów cennych przyrodniczo.
2. Modernizacji układu drogowego i transportowego.

3. Budowy ścieżek rowerowych.
4. Ograniczenia niskiej emisji poprzez modernizację kotłowni węglowych i palenisk domowych.
5. Termomodernizacji obiektów.
6. Promowania alternatywnych źródeł energii.
7. Rozbudowy sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej.
8. Usuwania wyrobów zawierających azbest.

Programy i strategie związane z polityką społeczną

Rewitalizacja, rozumiana jako proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych częściach miast, przyczyniający się do poprawy jakości życia mieszkańców, przywrócenia ładu przestrzennego, do ożywienia gospodarczego i odbudowy więzi społecznych, jest ważnym wyzwaniem współczesności.

Miejski Program Rewitalizacji dla miasta Częstochowy realizuje cele strategiczne określone w dokumentach związanych z polityką społeczną, tj.:

- **Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych w zakresie pomocy społecznej w latach 2002 – 2010**, przyjęta 24 września 2002 r. uchwałą Rady Miasta Częstochowy Nr. 902/LXVIII/02.
- **Program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2001 – 2006 „Częstochowa niepełnosprawnym”**, przyjęty 19 kwietnia 2001 r. uchwałą Rady Miasta Częstochowy Nr. 557/XLIII/01.
- **Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2005 rok**, przyjęty 27 grudnia 2004 r. uchwałą Rady Miasta Częstochowy Nr. 542/XXXIX/2004.
- **Program przeciwdziałania narkomanii i profilaktyki HIV/AIDS w mieście Częstochowa na rok 2005**, przyjęty 27 grudnia 2004 r. uchwałą Rady Miasta Częstochowy Nr. 543/XXXIX/2004.

Kierunek polityki społecznej realizowany przez Gminę Częstochowa mający na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu, dąży do tego by udzielana pomoc charakteryzowała się systemowym podejściem do rodzin, rozszerzeniem i pogłębianiem pracy socjalnej, aktywizowaniem lokalnego środowiska

Ważną pozycję w działaniach samorządu lokalnego zajmuje wzmocnienie i podtrzymanie przez jednostkę umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności.

Miejski Program Rewitalizacji będzie realizowany i aktualizowany we współpracy z partnerami w sektorze publicznym, prywatnym i społecznym, których cele działania są zbieżne z celami programu.

Zaplanowane do realizacji projekty obejmować będą działania na rzecz pomocy osobom niepełnosprawnym, zagrożonym bezrobociem oraz walki z patologiami społecznymi. Ich koncentracja na obszarach problemowych pozwoli na przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego pewnych grup, które w wyniku trudnej sytuacji na rynku pracy znalazły się na marginesie życia społecznego

„Bezpieczna Częstochowa” miejski program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego na lata 2003 - 2006

(uchwała Rady Miasta Częstochowy z dn. 10 października 2002 r. Nr. 909/LXX/02)

Program „Bezpieczna Częstochowa” przyjmuje jako jeden ze swoich celów wzrost poziomu bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania.

Realizacja tego celu planowana jest poprzez podjęcie działania Obserwacja miejsc szczególnie zagrożonych w oparciu o system monitoringu. W ramach tego systemu planowane jest montowanie kamer w głównych ciągach komunikacyjnych, przy obiektach handlowych oraz w miejscach publicznych. Przewidywane jest również utworzenie miejskiego stanowiska obsługi monitorów i rejestracji zdarzeń oraz wysuniętych stanowisk monitorowania w siedzibie Policji i Centrum Zarządzania Kryzysowego.

Działania te nawiązują do jednego z celów rewitalizacji: „Tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast”. W ramach tego celu mogą być realizowane działania związane z zakupem i instalacją systemów monitoringu.

Pozostałe dokumenty:

W trakcie opracowania jest „**Plan rozwoju turystyki na lata 2005 – 2015**”.

Trwają prace przygotowawcze niezbędne do określenia warunków brzegowych oraz zakresu dokumentu: „**Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru Strefy Aktywności Gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem Częstochowskiego Parku Przemysłowego**”. Ponadto warunkiem rozpoczęcia opracowania w/w planu jest uregulowanie spraw terenowo-prawnych dla terenu Częstochowskiego Parku Przemysłowego.

2. STRATEGICZNE DOKUMENTY DOTYCZĄCE ROZWOJU PRZESTRZENNEGO, SPOŁECZNEGO I GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA

Strategia rozwoju województwa śląskiego na lata 2000-2015.

Miejski Program Rewitalizacji dla miasta Częstochowy wpisuje się w cele strategiczne określone w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015.

Priorytety i cele strategiczne, z którymi zgodny jest Miejski Program Rewitalizacji Częstochowy:

F - Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.

W jego ramach określono dwa cele strategiczne wraz z kierunkami działań, które związane są z procesem rewitalizacji:

FC₆– Przebudowa starych dzielnic zdegradowanych lub przeludnionych.

Przebudowa dzielnic zdegradowanych oraz charakteryzujących się złym stanem technicznym i niskim standardem życia jest jednym z głównych warunków podniesienia jakości życia. Działania te powinny także obejmować rozbudowę istniejącej infrastruktury oraz stworzenie warunków do wypoczynku i rekreacji.

Kierunki działań:

FC₆K₁ – rewaloryzacja zabytkowej zabudowy

FC₆K₂ – organizowanie wsparcia dla miast w celu rewitalizacji starych dzielnic

FC₆K₃ – rewitalizacja starych osiedli miejskich

FC₅– Zagospodarowanie centrów miast.

Zasadniczym elementem podniesienia atrakcyjności miast regionu staje się zagospodarowanie ich centrów. Podniesie to zdecydowanie jakość życia w miastach oraz przyczyni się do zwiększenia ich konkurencyjności.

Kierunki działań:

FC₅K₁ – porządkowanie stanu własności w centrach miast,

FC₅K₂ – organizowanie wsparcia dla przebudowy centrów miast

FC₅K₃ – odnowienie infrastruktury urbanistycznej pod kątem wielofunkcyjności

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego określa ponadto trzy cele, których realizacja ma bezpośrednie znaczenie dla wsparcia procesu rewitalizacji:

A - Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz rozwój ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych.

AC₂ - Rozszerzenie skali i zasięgu przekwalifikowań zawodowych i rozszerzenie doksztalcenia zawodowego,

AC₃ – Wzmocnienie środowisk twórczych,

B - Umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich. Poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców.

BC₁ – Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze,

BC₂ – Zróżnicowanie i poprawa oferty oraz stworzenie warunków dla rozwoju sportu i rekreacji,

BC₃ – Budowa zintegrowanego systemu pomocy społecznej,

BC₄ – Zapewnienie powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych,

BC₅ – Poprawa stanu zdrowia mieszkańców regionu,

BC₆ – Poprawa warunków mieszkaniowych,

BC₇ – Wzmocnienie trwałości rodziny, wspieranie jej rozwoju, wyrównywanie szans różnych typów rodzin, a także aktywizacja i integracja społeczności lokalnych na rzecz wzmocnienia rodzin,

D - Rozbudowa oraz unowocześnienie systemu transportowego i komunikacyjnego.

DC₂ – Udrożnienie i integracja układu komunikacyjnego regionu,

DC₄ – Rozwijanie informatyki i telekomunikacji,

Powodzenie programu rewitalizacji dla miasta Częstochowy przyczyni się do osiągnięcia celu "E" zapisanego w Strategii Rozwoju Województwa:

Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki w tym małych i średnich przedsiębiorstwach:

EC₁ – Wzrost siły ekonomicznej małych i średnich przedsiębiorstw,

EC₃ – Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu,

EC₅ – Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu,

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim na lata 2005-2013

Uchwała a dn. 20 grudnia 2004 r. Nr II/29/10/2004 Sejmiku Województwa Śląskiego

Dokument ten określa cele strategiczne, oraz cele kierunkowe rozwoju turystyki w województwie śląskim.

W Strategii przyjęto ogólny podział na rejony turystyczne województwa. Częstochowa została objęta odrębnym rejonem, będącym częścią Obszaru północnego polityki rozwoju województwa śląskiego.

Jak mówi Strategia: „Rejon Częstochowy to typowy obszar obsługi turystów religijnych i pielgrzymek, oferujący dodatkowo również inne atrakcje turystyczne związane z miastem - jego kulturą, historią i zabytkami. Jest także obszarem o sporym potencjale rozwoju turystyki biznesowej”.

Cele Strategii Rozwoju Turystyki w województwie śląskim, w które wpisuje się Miejski Program Rewitalizacji, to w szczególności:

1. Cel strategiczny: Rozwój produktu markowego – turystyka biznesowa.
 - 1.1. Cel: Wzrost liczby turystów podróżujących w interesach.
 - 1.2. Cel: Wzrost znaczenia turystyki kongresowej i konferencyjnej.
 - 1.3. Cel: Wspieranie turystyki związanej z uczestnictwem w targach, wystawach, giełdach.
2. Cel strategiczny: Rozwój produktu markowego – turystyka miejska i kulturowa.
 - 2.1. Cel: Zwiększenie dostępności obiektów archeologicznych dla celów turystycznych
 - 2.2. Cel: Restauracja, promocja i udostępnianie turystom zabytkowych układów urbanistycznych oraz obiektów architektury militarnej.
 - 2.3. Cel: rozwój turystyki przemysłowej (industrialnej).
 - 2.4. Cel: Poszerzenie oferty kulturalnej, rozrywkowej i widowiskowo-sportowej.
 - 2.6. Cel: Poszerzenie oferty turystyki pielgrzymkowej.
6. Cel strategiczny: Podnoszenie dostępności i jakości świadczonych usług turystycznych oraz budowa systemu wsparcia rozwoju markowych produktów turystycznych.
 - 6.3. Cel: Wspieranie rozwoju atrakcyjnej bazy noclegowej i gastronomicznej.
 - 6.4. Cel: Rozbudowa technicznej infrastruktury podnoszącej dostępność miejsc i atrakcji turystycznych regionu.

W Strategii wskazano również działania, których podjęcie jest niezbędne do osiągnięcia wymienionych celów. Działania te wpisują się bezpośrednio w proces rewitalizacji, bądź stanowią działania komplementarne. Są to m.in.:

- Rewitalizacja centrów i dzielnic miejscowości oraz obiektów o znaczeniu historycznym i kulturowym, w tym obiektów architektury militarnej.

- Stworzenie warunków do tworzenia w centrach miast dobrych restauracji, kawiarni, hoteli, centrów informacji turystycznej, sklepów z pamiątkami, galerii, warsztatów rzemieślniczych.
- Wspieranie rozwoju atrakcyjnej turystycznie bazy noclegowej i gastronomicznej wykorzystującej obiekty zabytkowe, m.in. w obiektach podkreślających specyfikę regionu oraz obiektach niezagospodarowanych i niszczonej.
- Zwiększenie dostępności centrów miast poprzez rozwój systemów komunikacji oraz zwiększenie oferty komunikacji publicznej, w tym uruchomienie regularnych linii komunikacyjnych, łączących najbardziej znaczące obiekty hotelowe z największymi atrakcjami turystycznymi regionu i okolicy.
- Inwestycje samorządów w infrastrukturę informacyjną (np. poprzez tworzenie punktów informacji turystycznej w najbardziej uczęszczanych przez przyjezdnych miejscach – hotelach, centrach miast).
- Modernizacja obiektów uzdrowiskowych, obiektów o walorach historycznych oraz innych obiektów służących do organizacji konferencji i imprez konferencyjnych.
- Kapitałowe (m.in. z funduszy pomocowych UE czy w postaci ulg dla inwestorów) i organizacyjne wsparcie inwestycji w obiekty służące organizowaniu spotkań (modernizacja już istniejących hal, auli) i inwestycje w nowe obiekty.
- Rozbudowa i dokonywanie remontów istniejących obiektów wystawienniczych.
- Zapewnienie przez władze samorządowe poczucia bezpieczeństwa zwiedzającym miasta.
- Oznakowanie tablicami informacyjnymi dróg dojazdowych i dobre oświetlenie obiektów zabytkowych.
- Aktywizacja życia kulturalnego w zabytkowych miastach i dzielnicach.
- Adaptacja zabytków i obiektów przemysłowych np. na galerie, domy kultury, pracownie artystyczne.
- Modernizacja i budowa obiektów kultury oraz obiektów widowiskowych i widowiskowo-sportowych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, w tym np. muzea, filharmonie, stadiony.
- Tworzenie tzw. sztucznych atrakcji w tym np. parków tematycznych, parków rozrywki, parków rekreacyjnych.
- Promowanie działań zmierzających do zachowania, upowszechniania i turystycznego wykorzystania zabytków techniki.
- Przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji obszarów pogórnich i przemysłowych oraz opracowanie projektów technicznych i studiów wykonalności dla wytypowanych obiektów i obszarów.
- Wsparcie i promocja podziemnych tras turystycznych jako specyfiki śląskiej turystyki industrialnej.
- Przeznaczenie rozległych terenów kopalnianych i przemysłowych oraz nie zagospodarowanych obszarów na cele rekreacyjne.
- Opracowanie i realizacja programów zwiększających dostępność obiektów archeologicznych.
- Łączenie atrakcji archeologicznych z inną ofertą turystyczną oraz podnoszenie atrakcyjności zwiedzania poprzez wykorzystanie profesjonalnych systemów prezentacji w tym audiowizualnej.
- Rozbudowa infrastruktury sprzyjającej spędzaniu wolnego czasu, w tym kapitałowe i organizacyjne wsparcie inwestycji.

- Zwiększenie powierzchni parkingowych w pobliżu miejsc pielgrzymkowych.
- Poprawa stanu technicznego dróg oraz szlaków kolejowych w szczególności prowadzących do miejscowości i miejsc atrakcyjnie turystycznych oraz do przejść granicznych, w tym remonty dróg i nawierzchni dróg oraz wyposażenie obiektów inżynierskich w: zjazdy, zatoki autobusowe i inne niezbędne urządzenia drogowe oraz przebudowa, modernizacja i remonty urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego w tym np. sygnalizacji świetlnej.
- Poprawa stanu technicznego bezpośrednich dojazdów do miejsc atrakcyjnych turystycznie.